

השיעבוד במצרים

גזירת השיעבוד במצרים

בפרשת שמות מסופר איך שהמצרים שיעבדו את ישראל בצורה נוראית ביותר. השאלה הראשונה שכל ילד שואל היא: למה זה הגיע לעם ישראל? מה הם חטאו שהגיע להם גזירה קשה עד כדי כך?

זו שאלה טובה, ולכן כשהחכמים – חז"ל – התחילו ללמוד את הפרשה, דבר ראשון הם התעכבו בדבר זה, והם לימדו אותנו משהו חשוב, חשוב ביותר, כ"כ חשוב שזה היסוד של עם ישראל במשך כל אלפיים שנות הגלות. וכך אומרים חז"ל:

"רבנן פתחין פתחא להאי קרא [החכמים פתחו את הנושא עם הפסוק הזה] "בה' בגדו, כי בני זרים ילדו, עתה יאכלם חודש את חלקיהם", ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מילה, אמרו נהיה כמצרים, וכיון שעשו כן, הפך הקב"ה האהבה שהיו המצריים אוהבין אותן לשנאה, שנאמר "הפך לבם לשנא עמו להתנכל בעבדיו", לקיים מה שנאמר עתה יאכלם חודש את חלקיהם, מלך חדש, שעמד וחדש עליהם גזרותיו".

מבהיל על הרעיון ממש, הכל הכל התחיל כשהיהודים אמרו: "נהיה כמצרים"!!! צריך לזכור, הם לא היו במצב קשה במצרים, המצרים אהבו את עם ישראל בגלל יוסף, אלא מה, היהודים לא הרגישו כ"כ בנוח שהם היו שונים מהמצרים, אז לאט לאט הם הפסיקו לעשות ברית מילה, הם אמרו "נהיה כמצרים", ומה הייתה התוצאה? הפוך ממה שחשבו! הם רצו להיות כמו המצרים, להתייף, הם לא רצו להיות שונים מכולם, אבל המציאות הייתה הפוכה, "וכיון שעשו כן, הפך הקב"ה האהבה שהיו המצריים אוהבין אותן לשנאה", בדיוק הפוך, במקום שהמצרים יקרבו אותם, כי עכשיו הם כבר ממש כמו המצרים... המצרים רק התחילו לשנא אותם יותר!

ככה זה היה לאורך כל הגלות, כל פעם שהיהודים התחילו להידמות לגויים, הגויים רק שנאו אותם יותר! לפני השואה גם כן היו הרבה יהודים שחשבו שהם יותר מדי שונים מהאירופאים, הם קינאו בתרבות היפה של הגרמנים, העם הכי נאור ומכובד שהיה בכל העולם, לאט לאט הם התחילו להשתוות לגמרי לגרמנים, התחילו לדבר גרמנית ולהתלבש כמו הגרמנים, ואז הם היו בטוחים שמהיום... הגרמנים מאוד מאוד יאהבו אותנו! אנחנו חלק מהם הרי... אבל מה הייתה התוצאה? הפוכה לחלוטין! דווקא הגרמנים העם ה'נאור' והמכובד, הם אלו שהפכו להיות הברבריים הכי גדולים, הם אלו שרצחו באכזריות מטורפת ושופעת שנאה ביהודים שכל כך רצו להידמות להם... הם לא רק רצחו את היהודים עצמם, אלא אפילו מי שרק הייתה לו סבתא יהודיה או סבא יהודי, כ"כ קשה הייתה השנאה שלהם, ודווקא מהגרמנים, שהיהודים שבסביבתם נדמו לגמרי אליהם!!!

אנחנו עדיין בגלות, גלות מסוג חדש, אבל עדיין גלות, אסור, אסור בשום אופן לשכוח את המסר החשוב הזה, ברגע שנאמר "נהיה כמצרים", אנחנו רק נסבול יותר! לא רק שנאבד את הנשמה היהודית, נאבד גם את הגוף היהודי!

היהודים סבלו במצרים בגלל שרצו להידמות למצרים, אבל בזכות מה יצאו ממצרים? כל אחד יודע: שלא שינו את שמם, לשונם ומלבושם! בגלל שלושת הדברים הקטנים האלו שהם לא שינו, בזכות זה הם יצאו ממצרים! ואם הם לא היו משנים את ברית המילה, אולי הם בכלל לא היו סובלים!

השתיקה של איוב

כשהיהודים התחילו להתרבות במצרים, פרעה לא ידע מה לעשות עם עצמו, הוא מאוד פחד שהיהודים פתאום ימרדו בו ויברחו, אז מה עושים?

צריך אבל לדעת, פרעה עצמו, בהתחלה לא רצה כ"כ לעשות גזירות, למה? כי הוא זכר את יוסף ועדיין לא רצה לפגוע במשפחה שלו, אבל מה, המצרים, העם של פרעה, הם מאוד שנאו את היהודים, כמו שסיפרנו מקודם, ולכן אחרי שהם ראו שפרעה לא עושה כלום ליהודים, אז הם הורידו אותו מכיסאו, [כל השבעים מדרגות...] אחרי שפרעה ראה שאין לו ברירה, הוא התחיל לחשוב על פתרון.

הוא עשה 'ישיבה' מאוד דחופה, אליה הוא הזמין את היועצים הכי בכירים שלו: את בלעם, את איוב, ואת יתרו.

יתרו שהיה יותר צדיק, אמר לו מיד: מה פתאום להרוג את היהודים? הם עשו לך כ"כ הרבה טובות! אבל פרעה לא קיבל את העצה שלו, ויתרו נאלץ לברוח למדין. בדרכו למדין הוא גנב מהמחסנים של פרעה את המטה המיוחד שיוסף ירש מאברהם אבינו. ומה היה השכר של יתרו? שמשנה נהיה החתן שלו, ובסוף הנכדים שלו היו דיינים בלשכת הגזית בבית המקדש!

איוב שמאוד פחד מפרעה, שתק ולא אמר כלום, ומה היה העונש שלו? יסורים.

בלעם הרשע, שהיה אז סך הכל בן עשרים, הוא היה "הדיוט קופץ בראש", ומיד אמר לפרעה להרוג את כל התינוקות הזכרים של היהודים. ומה היה העונש שלו, שפינחס הרג אותו בחרב, כמו שיוספור בעז"ה בפרשת פינחס.

אבל מה שהכי מעניין בסיפור הזה, זה הסיפור של איוב. איוב לא דיבר רע על היהודים, הוא רק שתק, לא יותר, ואיזה עונש הוא קיבל? יסורים קשים, שחז"ל אומרים שלא היה בן אדם בעולם שהיו לו יותר יסורים מאיוב! ואיוב לא היה איזה בן אדם רשע או פרחח, הפסוק מעיד עליו שהוא היה: "תם וישר וירא אלקים וסר מרע", איזה תוארים מופלגים ורק בגלל ששתק הוא קיבל כ"כ הרבה יסורים. אתן יודעות מה הוא סבל? נספר לכן מה שמסופר בתנ"ך "איוב".

לאיוב היו בהתחלה: "שבעה בנים ושלוש בנות: ויהי מקנהו שבעת אלפי צאן ושלושת אלפי גמלים וחמש מאות צמד בקר וחמש מאות אתונות, ועבדה רבה מאד, ויהי האיש ההוא גדול מכל בני קדם", היו לו עשר ילדים, והיה עשיר גדול שלא היה עשיר יותר גדול ממנו בכל העולם עד אליו!

ועכשיו תשמעו מה נשאר לו מכל זה: "ויהי היום, ובניו ובנותיו אכלים ושתים יין בבית אחיהם הבכור: ומלאך בא אל איוב, ויאמר הבקר היו חורשות והאתונות רועות על ידיהם: ותפל שבא ותקחם [שבו "געפיינגען" את כל הבהמות], ואת הנערים הכו לפי חרב, ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך: עוד זה מדבר וזה בא [הראשון עדיין לא סיים, בא מישוה אחר], ויאמר אש אלקים נפלה מן השמים, ותבער בצאן ובנערים ותאכלם [אש ענקית שרפה את כל הצאן ואת הנערים שלקחו אותם למרעה], ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך: עוד זה מדבר וזה בא, ויאמר כשדים שמו שלשה ראשים, ויפשטו על הגמלים ויקחום, ואת הנערים הכו לפי חרב, ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך: עוד זה מדבר וזה בא, ויאמר בניך ובנותיך אכלים ושתים יין בבית אחיהם הבכור: והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר, ויגע בארבע פנות הבית, ויפל על הנערים וימותו [הבית נפל על כל הילדים שנשארו וכולם מתו], ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך".

מכל עשרת הילדים של איוב, מכל הרכוש העצום שלו, מהכל לא נשאר כלום, ובמיתות משונות ביותר, חלק הלך בשבי, חלק נשרף וחלק נמחץ במפולת, וכל זאת למה? כי הוא שתק!

אנחנו קטנים מדיי בשביל לחשב חשבונות שמים, אבל מוסר השכל פשוט צריך ללמוד מכאן, כשאנחנו רואים משהו לא בסדר, חברים מתכננים מעשה שובבות ואנחנו חלק מהעצה, אסור לנו להתחמק ולהרגיע את עצמנו: "אני רק שותק, מה אני כבר עושה, אם אני אגיד הפוך מהאחרים יעשו עליי חרם, אני בסך הכל שותק", צריך לדעת שיש מחיר גם לשתיקה, כשצריך לתת עצה טובה צריך לעשות זאת עם כל האומץ, לקום ולומר את האמת בלי בושה ובלי חשבונות, כי העונש על שתיקה יכול להיות מאוד מאוד קשה.

הרבייה של עם ישראל במצרים

כל אחד מכיר בוודאי את הפסוקים: "וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ", "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם".

המצרים היו להם הרבה דרכים איך להתעלל בעם ישראל, בהתחלה הם אמרו להם לעבוד תמורת שכר, וכמה שהיהודים הצליחו לעבוד תמורת שכר מלא, זה מה שדרשו מהם לעבוד גם אח"כ כשהפסיקו לשלם להם, אחרי זה הם ציוו עליהם לבנות 'פירמידות', אבל מיד כשסיימו לבנות, המצרים ברוב רשעותם הפילו את הפירמידות, אחרי זה הם הפכו את העבודות של הגברים ושל הנשים, הנשים הצטוו לערבל מלט, והגברים הצטוו לנקות את הראש של ילדי המצרים מ'כינים', אחרי זה המצרים אסרו על הבעלים לחזור הביתה בערב כדי שלא יוולדו תינוקות חדשים, ואחרי זה פרעה ראה שכן יש הרבה תינוקות חדשים,

הוא שחט כל יום שלוש מאות ילדים, והוא עשה אמבטיה בדם שלהם, אחרי זה הוא ציווה להרוג את כל הילדים הזכרים, בקיצור, הם ניסו בכל הכוח שיש להם להתעלל ביהודים.

אבל אנחנו יודעות "שאינן עצה ואינן תבונה נגד ה'", כמה שהמצרים רק התאמצו להרוג את היהודים, היהודים רק התרבו הרבה יותר.

חז"ל נחלקו כמה ילדים נולדו בכל לידה, יש אומרים 6 בכל פעם, ויש אומרים 12, ויש אפילו שאומרים שישים בכל לידה! תמיד הקב"ה מקדים רפואה למכה, וכאן לא עזר כלום למצרים, היהודים רק התרבו יותר ויותר. אבל מי היה השליח של הקב"ה לנס הגדול הזה? הנשים! עד שאמרו חז"ל "בזכות נשים צדקניות יצאו אבותינו ממצרים", ועל זה נספר מיד.

תחת התפוח עוררתיך

האבות היהודים כבר היו לגמרי מיואשים מהמצב, וכלל לא רצו להתחתן וללדת ילדים, כל זה בגלל הקושי העצום שהיה להם במצרים, מהגזירות הקשות ומהעבודה הקשה, אבל הנשים הצדקניות ידעו שגם אם זה יהיה קשה, אבל בסוף הקב"ה יציל אותם ממצרים, ואם לא יהיו ילדים, אז מי יבנה את עם ישראל?

ולכן הנשים הצדקניות שכנעו את האבות היהודים להתחתן, והן אפילו הכינו תכשיטים מיוחדים מכסף כדי שתהיה חתונה מכובדת, וכך הן דאגו שיהיה המשך לעם ישראל. ההמשך של הסיפור הזה היה בהקמת המשכן. כשמשה רבינו ציווה על היהודים שכל אחד יתרום כסף וזהב להקמת המשכן, אז הנשים הביאו את התכשיטים שלהן, אמר משה: זה לא מתאים לקחת תכשיטים שנשים מתנאות בהן ולעשות מזה משכן קדוש לה', אבל הקב"ה אמר למשה לקחת את התכשיטים האלו, למה? כי עם התכשיטים האלו הצילו הנשים הצדקניות את היהודים במצרים, ועם זה עשו את ה"כיור" בבית המקדש.

כשהנשים ילדו שישה תאומים, הם ידעו שמיד המצרים יחטפו אותם ויהרגו אותם, אז לכן מיד רצו למדבר, ושמו את הילדים שלהן באמצע המדבר, ושם הקב"ה הכין לכל תינוק שתי אבנים, מאחת יצא חלב ומהשנייה דבש, וכך נשארו הילדים בחיים. ורואים מזה את הביטחון המופלא שהיה לנשים הצדקניות! מה הן חשבו כשהשאירו את התינוקות לבד במדבר? שמה יקרה איתם? הן הרי לא ידעו שהקב"ה יעשה כאלו ניסים! אלא היה להן ביטחון גמור בהקב"ה, שלאחר שהן עשו את המוטל עליהן והולידו את הילדים, בוודאי הקב"ה יציל את הילדים בדרך כלשהיא.

ואכן, כשהילדים כבר נהיו בני שש, פתאום הם באו ודפקו בדלת של האמא, ילדים מתוקים שפעם ראשונה מדברים עם האמא היקרה שלהם. וזה היה נס בתוך נס! איך ידעו הילדים איפה בדיוק הם גרו? והרי הם לא זכרו כמובן איפה היה הבית שלהם... אלא הקב"ה עשה נס עצום, וכל אחד ידע מי בדיוק ההורים שלו!

וכך דורש רבי עקיבא: "דרש ר"ע, בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, ומה עשו, בשעה שהיו הולכות לשאוב מים, הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן, ושואבין מחצה מים ומחצה דגים, ומוליכות אצל בעליהן, ושופות להם שתי קדרות, אחת של חמין ואחת של דגים, ומאכילות אותן ומרחיצות אותן וסכות אותן ומשקות אותן, ונוקקות להם בין שפתים, בשכר ששכבו בין שפתים זכו ישראל לבית מצרים, וכיון שמתעברות באות לבתיהן, וכיון שהגיע זמן מולידיהם, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, והקב"ה שולח מלאך משמי מרום ומנקה אותם ומשפר אותם כחיה זו שמשפרת את הולד, ומנקט להם שני עגולין, אחד של שמן ואחד של דבש, וכיון שמכירין בהן המצריים רצו להרגם, ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע, ומביאין שוורים וחורשין על גביהן, ולאחר שהולכין מבצבצין ויוצאין כעשב השדה, וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהם, וכשנגלה הקב"ה על הים, הם הכירוהו תחלה שנאמר זה קלי ואנהו".

מושיעים של ישראל – משה רבינו

שפרה ופועה

כולם יודעים מי היו שפרה ופועה, אלו היו מרים ויוכבד, הן היו השמרטפיות היהודיות במצרים, ופרעה אמר להן: אם אתן פוגשות בן זכר יהודי, מיד להרוג אותו! על המקום!

מה היה ההיגיון בזה? מה פרעה חשב? למה דווקא בנים ולא בנות?

פרעה הטמבל הזה, היה בטוח שאם לעם ישראל יהיו רק בנות, הן לא יהיו כ"כ חזקות ברוחניות כמו הבנים, הבנות יתערבו עם המצרים, וכך יסתיים עם ישראל, הוא לא ידע את הסוד שבמצרים דווקא הבנות היו החזקות...

וכך גם מרים ויוכבד, הן ידעו טוב טוב שאם הן לא ישמעו לציווי של פרעה הוא יהרוג אותן, ועם כל זה הן מסרו את נפשן ולא הרגו שום ילד, וכך מספרים חז"ל: "פועה, שהופיעה פנים כנגד פרעה, וזקפה חוטמה בו ואמרה לו, אוי לו לאותו האיש כשיבא האלקים ליפרע ממנו, נתמלא עליה חמה להרגה, שפרה שהיתה משפרת על דברי בתה ומפייסת עליה, אמרה לו [לפרעה], אתה משגיח עליה, תינוקת היא ואינה יודעת כלום".

ומאז, אדרבה, התורה מספרת שמאז הן התאמצו יותר ויותר להקל מהאמהות את הטורח בגידול הילדים. וכך מספרים חז"ל: "יש קילוס בתוך קילוס, לא דייקן שלא קיימו את דבריו, אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם טובות, יש מהם שהיו עניות, והולכות המילדות ומגבות מים ומזון מבתיהם של עשירות ובאות ונותנות לעניות, והן מחיות את בניהן, יש מהם שראוים לצאת חגרים או סומים או בעלי מומין או לחתוך בו אבר שיצא יפה, ומה היו עושות, עומדות בתפלה ואומרות לפני הקב"ה: אתה יודע שלא קיימנו דבריו של פרעה, דברך אנו מבקשות לקיים, רבון העולם יצא הולד לשלום, שלא ימצאו ישראל ידיהם להשיח עלינו לומר הרי יצאו בעלי מומים שבקשו להרוג אותם, מיד היה הקב"ה שומע קולן ויוצאין שלמים".

והן זכו לשכר גדול, השכר הכי גדול שאפשר בעולם! מיוכבד יצאו משה ואהרן, כל הכהנים בעולם הם הנכדים שלה! וממרים יצא משיח בן דוד, למה? כי מרים התחתנה בסוף עם כלב בן יפונה, שהוא היה הסבא של דוד המלך.

עמרם מרים ומשה

עמרם – הבעל של יוכבד והאבא של משה ואהרן, הוא היה גדול הדור, וכיון שראה את המצב במצרים, הוא עמד וגירש את אשתו יוכבד, הוא טען: מה יש לנו מזה שאנחנו מתחתנים ומולידים ילדים? הרי בסוף פרעה הורג את כולם? וכיון שעמרם היה גדול הדור, אז מיד כשהוא גירש את אשתו, גם כל שאר היהודים גירשו את נשותיהם.

באה אליו הבת שלו, מרים, ואמרה לו: אבא, המעשים שלך יותר גרועים מהגזירות של פרעה, פרעה גזר רק על הבנים, ואתה גורם שלא יהיו אפילו בנות! כי אם לא מתחתנים אין ילדים בכלל!

עמרם שמע את הטענה של מרים, והתחתן שוב עם יוכבד, וכתוב בגמ' שהוא עשה חתונה מאוד מאוד גדולה ומפוארת, ואז כל עם ישראל התחתנו בחזרה. הכל בזכות מרים. וצריך ליזכור, שבזכות הטענה היפה הזאת של מרים, נולד ליוכבד משה רבינו, שהוציא את עם ישראל ממצרים! גם זה בזכות מרים!

דרך אגב, בת כמה הייתה יוכבד כשהיא ילדה את משה? מי יודע? היא הייתה בת 130!!!

בתיה בת פרעה

אחרי שיוכבד ילדה את משה, היא לא ידעה מה לעשות איתו, ואז כולם יודעים את הסיפור, שהיא שמה אותו בתיה בין קני הסוף, ואז בתיה בת פרעה שלחה את ידה והיד שלה התארך מאוד מאוד, וכך היא הצילה את משה.

מה שלא כולם יודעים, שבתיה הנסיכה, לא הלכה לנהר לבד, היו איתה הרבה מאוד משרתות, ואז כשהיא התקרבה להציל את משה, כולן צעקו עליה: מה את עושה? את נורמלית? אנחנו נלחמים ביהודים ואת מצילה ילד יהודי? אבל בתיה הייתה צדיקה, והיא מסרה את נפשה והצילה את משה [אפילו שהיא ידעה שהוא יהודי כי היה לו ברית]. זה בוודאי לא היה לה קל, כי בדיוק באותה תקופה, אמרו החוזים בכוכבים לאבא שלה – פרעה, שעתיד להיוולד ילד יהודי שינצח את פרעה, וכל ילד יהודי שנולד אז, פרעה עשה מאמצים כבירים להרוג אותו, עד כדי כך, שהוא ציווה להרוג אפילו את הבנים הגויים מרוב פחד, וכמו שאומרים חז"ל: "באותה שעה כנס פרעה כל המצרים ואמר להם, השאילו לי את בניכם ט' חדשים שאשליכם ליאור, כל הבן בין יהודי בין מצרי", ודווקא בתקופה הרגישה הזאת, בתיה הבת שלו מצילה ילד יהודי! בתיה אכן מסרה את נפשה והצילה את משה.

ומה קרה עם כל העוזרות שלה? חז"ל אומרים שבא מלאך והרג את כולן בבת אחת, כדי שלא ילכו להלשין לפרעה.

אחרי שמשנה נולד, כבר מיד ראו שהוא ילד קדוש, כי הוא לא רצה לאכול חלב של אם גויה, והוא כל הזמן בכה ולא רצה לאכול, אבל אז מרים הנביאה – שעמדה כל הזמן מרחוק והסתכלה מה קורה עם משה – יעצה לבתיה להביא את משה ליוכבד [היא לא סיפרה לבתיה שהיא אמא של משה], ואז משה נרגע ואכל חלב מאם יהודיה.

דרך אגב, בסוף בתיה התגיירה, והיא התחתנה עם חור – מי שעזר למשה במלחמת עמלק, והקימה דורות ישרים מבורכים. בזכות המסירות נפש של בתיה, היא זכתה שאפילו שהיו למשה רבינו שבע שמות, אבל השם שהתורה משתמשת בו הוא השם שבתיה נתנה, וכמו שחז"ל אומרים: "ותקרא שמו משה, מכאן אתה למד שכרן של גומלי חסדים, אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה, לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה, ואף הקדוש ברוך הוא לא קראהו בשם אחר".

הילדות של משה בבית פרעה

הקב"ה שהכין מראש שמשנה רבינו יגאל את ישראל, גידל אותו בדווקא בבית מלכים, בביתו של פרעה, כדי שידע איך מנהיג גדול חי ומתנהג.

כולם יודעים את הסיפור של משה רבינו עם הגחלים, אבל נספר אותו שוב, וכך מספרים חז"ל:

"ויגדל הילד, שהיה גדל שלא כדרך כל הארץ, והיתה בת פרעה מנשקת ומחבקת ומחבבת אותו כאלו הוא בנה, ולא היתה מוציאתו מפלטרין של מלך, ולפי שהיה יפה הכל מתאווים לראותו, מי שהיה רואהו לא היה מעביר עצמו מעליו, והיה פרעה מנשקו ומחבקו, והוא נוטל כתרו של פרעה ומשימו על ראשו, כמו שעתיד לעשות לו כשהיה גדול, והיו שם יושבין חרטומי מצרים, ואמרו מתייראין אנו מזה שנוטל כתרך ונותנו על ראשו, שלא יהיה זה אותו שאנו אומרים שעתיד ליטול מלכות ממך, מהם אומרים להורגו מהם אומרים לשורפו, והיה יתרו יושב ביניהן ואומר להם, הנער הזה אין בו דעת, אלא בחנו אותו והביאו לפניו בקערה זהב וגחלת, אם יושיט ידו לזהב יש בו דעת והרגו אותו, ואם יושיט ידו לגחלת אין בו דעת ואין עליו משפט מות, מיד הביאו לפניו, ושלח ידו ליקח הזהב, ובא גבריא'ל ודחה את ידו, ותפש את הגחלת והכניס ידו עם הגחלת לתוך פיו ונכוה לשונו, וממנו נעשה כבד פה וכבד לשון".

המסירות של משה רבינו

למה משה רבינו זכה להיות הגואל של ישראל, אדון הנביאים? אומרים חז"ל, שלכן התורה מספרת לנו את הסיפורים על משה, כמה הוא מסר את נפשו למען אחיו היהודים, כי מי שמרחם על כל אחד, מי שטורח להציל כל בן אדם, הוא יכול להיות רועה נאמן.

ואתם צריכים לדעת, שלא כל הסיפורים של משה מסופרים בתורה, בחז"ל כתוב יותר:

"בן עשרים שנה היה משה באותה שעה, ושתי יציאות יצא אותו צדיק, וכתבן הקב"ה זו אחר זו. וירא בסבלותם, מהו וירא, שהיה רואה בסבלותם ובוכה, ואומר, חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם, שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתיפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן, ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול, ומשוי איש על אשה ומשוי אשה על איש, ומשוי זקן על בחור, ומשוי בחור על זקן, והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם, ועושה כאלו מסייע לפרעה, אמר הקב"ה, אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך, ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם, לפיכך ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה".

אתם יודעים איפה היה המקום הראשון בעולם שכולם שמרו שבת?

חז"ל מספרים שזה במצרים, ובזכות משה רבינו: "וירא בסבלותם, ראה שאין להם מנוחה, הלך ואמר לפרעה, מי שיש לו עבד, אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואלו עבדיך, אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר, הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח".

חז"ל אומרים שיש לעם ישראל ג' סימנים, ביישנים, רחמנים, גומלי חסדים. אחד מהסימנים שלנו הוא רחמנים, ומי שהוא לא מרחם על אחרים חסר לו אחד מהסימנים של עם ישראל. גם משה רבינו, בגלל שהיה בו את הסימן הזה כ"כ חזק, בגלל שהיה

רחמן כ"כ על היהודים [ואפילו רק על כבשה כמו שנספר בהמשך], לכן בחר בו הקב"ה להיות ה"רעיא מהימנא", הרועה הנאמן של עם ישראל.

בריתו של משה רבינו לכוש

אחרי שמשה צעק על דתן ואבירם שהם רשעים, בגלל שהם מכים אחד לשני, הם הלכו להלשין עליו אצל פרעה, ואז פרעה רצה להרוג אותו, אבל הקב"ה עשה הרבה ניסים כדי שינצל, הצוואר שלו נהיה קשה כאבן, וכל מי שרדף אחריו נעשה כמו גולם, לא יכול לזוז.

ואז משה רבינו ברח עד שהגיע לארץ כוש [בסביבות אתיופיה], ושם קרה לו סיפור מרתק, וכך מסופר במדרש:

"בימים ההם היתה מלחמה בין כוש ובין בני קדם [כנען], והיה בצאת ניקנוס [המלך של כוש] להלחם בבני קדם, ויעזוב את בלעם הקוסם בן לבן הארמי ושני בניו אנסי וסמריס לשמור את העיר, וישבו שם ודלת הארץ אתם, ויועץ בלעם את עם הארץ למרוד במלך ניקנוס, לבלתי תת אותו לבוא העירה, וישמעו אליו עם הארץ וישבעו לו וימליכו אותו עליהם למלך, ואת בניו הפקיד עליהם שר צבאות בראש העם, ויגביהו החומות משני צדי העיר, ומצד השלישי חפרו בורות רבים לאין מספר, וישמו שם מי הנהר הסובב את כל ארץ כוש, ומצד הרביעי קבצו נחשים ועקרבים רבים בלהטיהם ואין יוצא ואין בא אל העיר. [בקיצור, אחרי שניקנוס יצא מכוש, מרד בו בלעם עם שני הבנים שלו, ועשו בכישוף הרבה נחשים, כדי שניקנוס לא יוכל לחזור לכוש].

והיה בשוב ניקנוס וכל שרי החילים מהמלחמה, וישאו עיניהם ויראו חומת העיר גבוהה מאד, ויתמהו איש אל רעהו ויאמרו ביניהם, ראו בני העיר כי נתאחרנו במלחמה, ויגביהו חומת העיר ויחזיקוה לבלתי תת בא אליהם, והיה כאשר קרבו אל העיר, ויראו שערי העיר סגורות, ויקראו לשוערים לפתוח אותם להם לבא העיר, וימאנו השוערים לפתוח להם במצות בלעם הקוסם ולא נתנום לבוא העירה, ויערכו מלחמה בפתח השער, ויפלו מחיל ניקנוס מאה ושלישים איש. והיה ביום השני נלחמו מעבר הנהר, ויבואו שלשים פרשים רוכבי סוסים דרך הנחל ויטבעו בתוך הבורות וימותו, ויצו המלך לעשות רפסודות לעבור בם, ויעשו כן, ובבואם אל מקומות הבורות היו המים מתגלגלים ויטבעו עוד ביום ההוא מאתים איש. והיה ביום השלישי, ויבואו מן העבר אשר שם הנחשים והצפעונים, ולא יכלו ליכנס אל העיר, ויהרגו הנחשים מהם ע"ז איש, ויחדלו מלהלחם על כוש ויצורו עליה תשע שנים אין יוצא ואין בא. [בקיצור, ניקנוס חזר לכוש, ולא הצליח להיכנס בשום אופן].

והיה בהיות המצור על כוש, ברח משה ממצרים ויבוא אל מחנה ניקנוס מלך כוש, ומשה בן שלשים שנה בבואו אל מחנה ניקנוס הצרים על כוש, והימים אשר צר ניקנוס על כוש ט' שנים, והיה משה הולך ובא עמהם, וימצא חן בעיניהם, ויאהבו המלך וכל חיל המלחמה כי הוא הולך וגדל ונוי קומתו דמתה לתמר, ויאהבו המלך מאד וישימהו לשר צבא, וישב שם ימים רבים עד שחלה המלך ניקנוס וימת, ויאמרו עבדיו מה נעשה? אם נעלה העיר ירדפו אחרינו וכירינו את שמנו, ועתה טוב לנו למות במצור משוב לארצנו כשוב העם הנכלמים, ויועצו יחדיו להמליך עליהם את משה למלך, כי אין כמוהו בעם, ויעשו כן ויתנו לו למשה הגבירה אשת ניקנוס, ויזכור משה את ברית ה' אלהיו ולא קרב אליה וישם חרב בינו לבינה ולא חטא עמה. [בקיצור, משה רבינו נהיה המלך של כוש אחרי שניקנוס מת].

והיה ביום השלישי למלכו, ויאמרו לו עבדיו, תן לנו עצה ודבר מה נעשה, כי זה תשע שנים שלא ראינו נשינו וטפינו ואנו מתאווים לראותם, ויאמר להם משה אם תשמעו בקולי תצליחו ותשובו אל בתיכם לשלום, ויאמרו לו כל אשר תצוונו נעשה, ויאמר להם, הרהר לכו, וקחו לכם מאפרוחי החסידה כל אחד ואחד מכם, וילכו הרהר ויעשו כן, ויאמר להם רכבו איש על סוס ולבשו השריונות, וקחו לכם איש כלי מלחמתו ובואו אחרי מן הצד אשר הנחשים שם, ובעת אשר יצאו הנחשים, השליכו אליהם אפרוחי החסידה ויאכלום ונקח העיר, ויעשו כן, ויקרבו אל העיר ויכוה לפי חרב, וכראות בלעם בן בעור כי נלכדה העיר, עינן וניחש [כל מיני כישופים] ופרח באויר הוא ובניו, וינסו למצרים אל פרעה וישבו עמו. וישובו איש לביתו, וכראות העם כי המלך משה הושיעם ובעצתו הטובה נתפסה העיר ויאהבוהו מאד, וירא משה את ה' אלהיו ולא סר מחוקות אבותיו אברהם יצחק ויעקב ע"ה ימין ושמאל, והימים אשר מלך משה על כוש ארבעים שנה. [בקיצור, משה רבינו נתן להם עצה לתפוס חסידות מורעבות, והן יאכלו את כל הנחשים. אחרי שזה הצליח ובלעם ברח משם ע"י כישוף, מלך משה בכוש ארבעים שנה].

והיה היום והוא יושב על כסאו והגבירה יושבת אצלו, ותאמר הגבירה לשרים, ראו המלך אשר המלכתם עליכם זה מ' שנה ולא קרב אלי, ועתה שימו עליכם מלך בן אדוניכם ניקנוס, כי לו משפט המלוכה, ולא תמליכו עליכם איש נכרי, ויאמרו כל שרי

החיילים למשה, טוב אתה בעינינו מאד, אך כל עם המדינות יועצים להמליך עליהם בן אדוניהם, ועתה קח לך עושר ונכסים ולך מאתנו ושוב אל מקומך בשלום, וילך משה לארץ מדין וישב על הבאר. [בקיזור, אחרי שמשלך בכוש ארבעים שנה, הוא לא הסכים להתחתן עם האשה הכושית כי היא לא הייתה יהודיה, ולכן הם גירשו את משה מכוש].

משה רבינו במדין

אחרי שמשלך הלך מכוש, הוא הגיע למדין, ושם הוא ראה שהרועים של כל העיר לא נותנים ליתרו לשתות מן הבאר, למה? כי יתרו היה כומר גדול, והוא אחרי שראה את כל השקר של כל העבודה זרה למיניהם, הוא כפר בעבודה זרה, ולכן הם נידו אותו, וכך מספרים חז"ל: "יתרו כומר לעבודת כוכבים היה, וראה שאין בה ממש, וביסר עליה והרהר לעשות תשובה, וקרא לבני עירו ואמר להם: עד עכשיו הייתי משמש אתכם, מעתה זקן אני בחרו לכם כומר אחר, עמד והוציא כלי תשמישי עבודת כוכבים ונתן להם הכל, עמדו ונדוהו שלא יזדקק לו אדם ולא יעשו לו מלאכה ולא ירעו את צאנו, ובקש מן הרועים לרעות לו את צאנו ולא קבלו, לפיכך הוציא בנותיו".

וכבר סיפרנו שמשלך רבינו היה רחמן גדול, ולכן מיד הוא ריחם על הבנות של יתרו ונתן להן לשתות.

ואז כשהגיעו הבנות הביתה, אמר להן יתרו: איך יתכן שהגעתן כ"כ מוקדם, והלא תמיד לא נותנים לכן להשקות את הצאן ואתן נשארות עד מאוחר? ואז הן סיפרו לו שמשלך רבינו עזר להן, אבל אז יתרו מאוד פחד מפרעה, שאם יודע לפרעה שהוא מחזיק את משה שברח מפרעה, הוא יהרוג אותו, ולכן יתרו שם אותו בבית הסוהר, וכך מסופר במדרש:

"א"ל יתרו [למשה], מאין תבוא, מה ארצך ומאיזה עם אתה? ויאמר לו אני משה, ויספר לו כל המוצאות אותו במצרים, אז אמר יתרו בלב, זה האיש אשר שלח ידו בכתר המלך, ועתה אקחנו ואמסרהו ביד פרעה, ויצו לכלכלו בלחם צר ומים לחץ, וימצא חן בעיני צפורה בתו ותחמול עליו, ובכל יום ויום מעת לעת היתה מספקת לו לחם ומזון, וישב שם שבע שנים.

"ויהי מקץ שבע שנים, אמרה צפורה לאביה, השבוי והאסור אשר השלכת לבור זה כמה ימים ושנים, הלא תדרשנו, כי בכל יום צועק עליך לאלקיו והיה בך חטא, ויאמר לה יתרו, מי שמע כזאת, אדם שלא אכל ושתה זה כמה שנים עודנו חי? הלכו לבית האסורים ומצאוהו עומד על רגליו ומתפלל לאלקיו, ויוציאוהו משם.

"בימים ההם צוה יתרו שיעבירו קול בכל ארצותיו, שכל מי שיבא ויתלוש המטה הנטוע בגנו שיתן לו צפורה בתו לאשה, והיו באים מלכים ושרים גדולים וגבורים ולא יכלו לעקור המטה, ואחר שהוציא משה מבית הכלא היה מתהלך בגן, וראה שם את המטה מוצב ארצה והוא של סנפרון [יהלום מאוד יקר] וחקוק עליו שם המפורש, וישם משה ידו על המטה ויעקרהו ממקומו במהרה, ויהי למטה בכפו, וישב לבית והמטה בידו, וכראות יתרו המטה ביד משה תמה מאד, ויתן לו את צפורה בתו לאשה, ותלד בן ויקרא את שמו גרשום, ומשה בן ע"ז שנים בצאתו מבית הסוהר. צפורה הלכה בדרך הצדקניות שרה ורבקה רחל ולאה, ותלך בדרך ה' כאשר צוה עליה משה בעלה".

שוב פעם אנחנו רואים את הזכות של נשים צדקניות. בזכות ציפורה הצדקת לא מת משה בבית הסוהר, כי היא הביאה לו כל יום אוכל ושתיה, והיא ביקשה מיתרו שיוציא את משה מהבית סוהר. והשכר שלה? היא זכתה להיות האשה של משה רבינו!

תחילת הגאולה

קריאת ה' למשה שיגאל את ישראל

כבר סיפרנו מקודם על הרחמים של משה, אבל זו גם הייתה הסיבה האחרונה שהקב"ה בחר במשה רבינו, וכך מספרים חז"ל: "אף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן, אמרו רבותינו, כשהיה מרע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית [שם של מקום], כיון שהגיע לחסית נודמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות, כיון שהגיע משה אצלו, אמר, אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך, אמר הקב"ה, יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם, כך חייך אתה תרעה צאני ישראל".

ואז הקב"ה התגלה למשה בתוך הסנה, וביקש ממנו לגאול את ישראל, ומסר לו את שני הסימנים: הצרעת והמטה, וכן את הסימן לישראל שהמים יהפכו לדם, ובישר לו שאהרן אחיו יצא לקראתו לקבל את פניו.

והנה אהרן הכהן זכה בדבר גדול שמשם רבינו לא זכה לזה, וזה הכהונה הגדולה. ולמה זכה בזה אהרן ולא משה? שתי סיבות: גם הגדלות של אהרן, וגם עונש למשה.

כי בשעה שהקב"ה נגלה למשה בסנה וביקש ממנו להוציא את עם ישראל ממצרים, לא הסכים משה מיד, והוא ניסה להשתמט בכל מיני טענות, וזו הייתה תביעה על משה רבינו, כי אם הקב"ה מצווה, צריך מיד לעשות רצונו בלי שאלות, ובגלל שמשם התחמק בהתחלה, לכן הוא הפסיד את הכהונה, וכך אומרים חז"ל: "מה חרון אף היה שם, שניטלה כהונה ממשם ונתנה לאהרן, אמרו רבותינו ז"ל, אמר לו [הקב"ה למשה], ראוי היית להיות כהן והוא לוי, ולפי שאתה מסרב על דברי, תהיה אתה לוי והוא כהן, לפי שאמרת לא איש דברים אנכי, לכך דבר ידבר הוא".

אבל אהרן גם זכה בכהונה בזכות עצמו, כי בדרך כלל, אם נותנים כבוד לאח הצעיר במקום לאח הבכור, האח המבוגר יותר יש לו טענות קשות, ולכל הפחות טינה וצער בלב, והוא ככה לא מפרגן, אבל אהרן הכהן היה בדרגה מאוד גבוהה, ולא רק שפירגן למשה רבינו, אלא הוא גם שמח בכל ליבו בכבודו של האח הצעיר שלו, ולכן הוא זכה לכהונה גדולה! וכך אומרים חז"ל: "הלב ששמח בגדולת אחיו, ילבש אורים ותומים".

וזה מוסר השכל עצום שבבילנו, לפעמים רואים את, בן דוד, חבר קרוב, שרואים שנותנים לו כבוד וכדומה, ולפעמים הלב נחמץ, לא שמחים מספיק בטובתו של השני, מלמד אותנו אהרן הכהן ההיפך, שאדרבה, שכל שהשני זוכה בגדולה וכבוד, זה צריך לשמח אותו, ולא ח"ו להיפך, ובזכות זה שנשמח בשמחתו של השני, הקב"ה יחזיר לנו בכפל כפליים, וכמו אהרן הכהן, שבזכות ששמח בשמחתו של אחיו, הוא זכה שהאורים ותומים שיש בו את השמות הקדושים של כל עם ישראל, זה יהיה תמיד על הלב שלו!

עמידת משה לפני פרעה

משה רבינו ואהרן הכהן באו לפני פרעה להזהיר אותו על המכות.

מספרים חז"ל: "יום פרוצבטיא [יום העצמאות] של פרעה היה, והיו כל המלכים באין ומעטרין אותו [מביאים לו מתנות יקרות], שיהיה קוזמוקרטור [הראש] על כל המלכים, משעטרו אותו, היו משה ואהרן עומדים על פתח פלטרין של פרעה, נכנסו משרתיו אליו, ואמרו לו, שני זקנים עומדין בפתח, אמר להן, יש בידם עטרת? אמרו לו, לאו, א"ל באחרונה יכנסו".

"והיו ארבע מאות פתחים לפלטרין של פרעה, ועל כל פתח ופתח אריות ודובים וחיות רעות, ולא היתה בריה יכולה ליכנס שם עד שהיו מאכילין אותם בשר שלא יהיו מזיקין אותו, וכשבאו משה ואהרן, נתקבצו כולם וסובבים ומלחכין רגליהם, והתחילו ללוותם עד שבאו לפני פרעה".

"כשבאו משה ואהרן, עמדו לפני פרעה, והיו רואין שהם דומים למלאכי השרת ורום קומתן כארזי לבנון [הם היו גבוהים 5 מטר!!!], וגלגלי עיניהם דומים לגלגלי חמה, וזקנות שלהם כאשכולות תמרה, וזיו פניהם כזיו החמה, ומטה האלקים בידם שחקוק עליו שם המפורש, ודבור פיהם כאש שלהבת".

"מיד כל מלכי מזרח ומערב כשראו אותם נפל פחדם עליהם, וזיע ורתת וחלחלה אחז לפרעה ולכל היושבים לפניו, והסירו כתריהם מעל ראשיהם והשתחוו להם. באותה שעה הוצרך פרעה לנקביו, ונכנס לבית הכסא, ונודמנו לו י"ב עכברים, והיו נושכים אותו בכל צד מושבו, וצעק צעקה גדולה ומרה עד ששמעו קול צעקתו גדולי המלכות, ואח"כ חזר וישב על כסאו".

"נמצאו עומדין לפני פרעה, אמר להם מה אתם מבקשין, א"ל אלקי העברים שלחני אליך לאמר, שלח את עמי ויעבדוני, אמר להם מי ה' אשר אשמע בקולו, ולא היה יודע לשלוח לי עטרה אלא בדברים אתם באים? לא ידעתי את ה' וגו', א"ר לוי, באותה שעה הוציא דפתרא של אלוהות [רשימה של עבודות זרות], התחיל קורא, אלהי אדום אלהי מואב אלהי צידון וכן כלם, אמר להם הרי קראתי כל כתבי ואין שם שמו של אלהיכם, א"ל משה ואהרן לפרעה, שוטה! אלוהות אלו שאתה אומר מתים הן, אבל ה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם, אמר להם פרעה, בחור הוא זקן הוא כמה שנותיו כמה עיירות לכד כמה מדינות כבש כמה שנים יש לו מיום שעלה למלכות, אמרו לו אלהינו כחו וגבורתו מלא עולם, הוא היה עד שלא נברא העולם והוא יהיה בסוף כל העולמים והוא יצרך ונתן בך רוח חיים, אמר להן ומה מעשיו, א"ל נוטה שמים וארץ וקולו חוצב להבות אש מפרק הרים ומשבר סלעים קשתו אש חציו שלהבות רומחו לפיד מגנו עננים חרבו ברק יוצר הרים וגבעות מכסה

שמים בעבים מוריד גשמים וטללים מפריח דשאים ומדשן פירות ועונה חיות, צר את העובר במעי אמו ומוציאו לאויר העולם, מהעדה מלכין ומהקם מלכין".

"אמר להם, מתחלה שקר אתם מדברין, שאני הוא אדון העולם ואני בראתי עצמי ואת נילוס, שנאמר לי יאורי ואני עשיתי, באותה שעה קבץ את כל חכמי מצרים, אמר להם שמא שמעתם שמעו של אלהיהם של אלו, אמרו לו שמענו שבן חכמים הוא בן מלכי קדם, אמר להם הקדוש ברוך הוא, לעצמם קראתם חכמים ולי בן חכמים, חייכם אני מאבד חכמתכם, השיבם [פרעה], אני יודע מה אתם אומרים, מי ה' אשר אשמע בקולו".

נס המטה

מיד כשמשה ואהרן הגיעו לפרעה, הם עשו את המופת של המטה שהפך לנחש.

בדרך אגב, אתם יודעים כמה שקל המטה? הוא שקל בסביבות 330 קילו!!! כמו בערך ארבעה אנשים ביחד! ועל המטה היה חקוק השם המפורש הקדוש, וכן האותיות: דצ"ך עד"ש באח"ב.

אחרי שעשו את המופת עם המקל, התחיל פרעה להתגלגל מצחוק, וכך מספרים חז"ל: "באותה שעה התחיל פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולת, ואומר להם, כך אותותיו של אלהיכם? בנוהג שבעולם בני אדם מוליכין פרקמטיא [סחורה] למקום שצריכין להם, אין אתם יודעין שכל הכשפים ברשותי הן? מיד שלח והביא תינוקות מן אסכולי [בית ספר] שלהם ועשו אף הם כך, ולא עוד אלא קרא לאשתו ועשתה כך, וקרא לכל בני ביתו לעשות כמותם, אפילו התינוקות של ד' וה' שנים קרא ועשו כן".

אבל אז קרה הנס, שהנחש חזר להיות מטה, ורק אחרי שחזר להיות מטה הוא אכל את כל הנחשים, ואז ברח פרעה מרוב פחד, וכמו שמספרים חז"ל: "נס בתוך נס, מלמד שחזר המטה מטה כברייתו ובלע אותו, כשראה פרעה כן תמה ואמר, ומה אם יאמר למטה בלע לפרעה ולכסאו? עכשיו הוא בולע אותי? א"ר יוסי ב"ר חנינא, נס גדול נעשה במטה, שאע"פ שבלע כל אותן המטות שהשליכו שהיו רבים לעשות מהן י" עומרים [חבילות], ולא הועבה [לא נהיה יותר עבה], וכל מי שרואה אותו אומר זה מטה אהרן, מכאן שהיה מטה אהרן סימן טוב לעשות בו נסים ונפלאות לדורות".

אחרי שפרעה עבר השפלה כזאת, הוא אמר: בפעם הבאה שמשה ואהרן באים, מיד אני הורג אותם, וכך אומרים חז"ל: "כשהיה יוצא משה מאצל פרעה, היה אומר אותו רשע, אם יבא אצלי בן עמרם, אני הורגו אני צולבו אני שורפו, כשהיה משה נכנס מיד פרעה נעשה מטה [כמו מקל, מרוב פחד]".

עשרת המכות

מכת דם

בכל המכות – אפילו שכולם כבר יודעים – אבל צריך לחזור על זה פעם אחרי פעם, העניין החשוב של הכרת הטוב, וכמו שאומרים חז"ל: "א"ר תנחום, למה לא לקו המים ע"י משה, א"ל הקדוש ברוך הוא, המים ששמרוך כשהושלכת ליאור אינו דין שילקו על ידך, חייך לא ילקו אלא ע"י אהרן".

לא מדובר פה בבן אדם, מדובר פה במים, ועם כל זה, כיון ששמרו על משה, אסור לו להכות אותם! ראו כמה חשוב הגנאי הגדול של כפיות טובה!

במכת דם, אנחנו רגילים לחשוב על המים שהפכו לדם. אנחנו לא חושבים על עוד כמה דברים נוראיים שהיו שמה. א', הדם. ב', הרית. ג', הדגים. נרחיב על כל דבר.

כשאנחנו מדברים על דם, הפירוש הוא לא רק שהים הפך להיות דם, גם המזרקות היפות שהיו בארמון של פרעה, פתאום התחילו להשפירץ דם. המצרים הכינו לעצמם הרבה כדים של מים, וכל זה הפך להיות דם. יותר מזה, גם המיץ של כל הפירות והירקות, הכל הפך להיות דם, תארו לעצמכם, אתם נוגסים בעגבניה, ו...

גם כל הרוק הפך להיות דם, וגם ההפרשות, הכל דם, יותר מזה אומרים חז"ל, גם הלכלוכית [די פייכטקייט] של העצים ושל האבנים, הכל הפך להיות דם, וכל בן אדם שנשען על עץ או התיישב על אבן, הבגדים שלו הפכו להיות דם, בלשון חז"ל: "אף בימסאות ובתי כסאות שלהם לקו בדם, וכשהיה אחד מהם הולך ויושב ע"ג המטה או ע"ג האבן או ע"ג סלע היו מפסידין את בגדיהם בדם".

ואומר ר' איצלה הרב של וואלוזין, שגם הלכלוכית שבעיניים של פרעה, גם זה הפך להיות דם. תארו לעצמכן, המצרי סבל כל כך הרבה, בא לו לבכות קצת על המצב שלו, אבל גם הדמעות יצאו דם. כמה מגעיל ולא נוח!!!

וכולם יודעים שהיהודים העשירו מהמכה הזאת, כי הם מכרו מים ביוקר, אבל לא כולם יודעים, שהיו חכמולוגים שנסעו למדינות אחרות וקנו שמה מים, אבל... כשבאו למצרים, רק נכנסו פסיעה אחת, והמים הפכו לדם...

וזה היה רק הדם, תארו לעצמכן איזה ריח היה שמה... בכל מקום ריח מבאיש של דם...

וזה עוד לפני הדגים, כל הדגים של כל מצרים, ברגע אחד הם התחילו לשתות דם, וכמובן מיד מתו. אתם יודעים מה קורה לדג שמת? הוא צף למעלה, והוא מתחיל להירקב, ואז איזה ריח זה היה? כתוב בתורה שמצרים הבאישה מהריח המגעיל הזה, ריח דם ביחד עם ריח של דגים מקולקלים...

ולמה הגיע עליהם מכה זו? מידה כנגד מידה: "מפני מה הביא הקדוש ברוך הוא עליהן דם, מדה כנגד מדה, לפי שלא היו מניחין בנות ישראל לטבול מטומאתן כדי שלא יהו פריץ ורביץ, לפיכך לקו המים בדם".

מכת צפרדע

מכת צפרדע, גם היא הייתה מורכבת מכמה מכות ביחד. א', הצפרדעים עצמם. ב', הרעש הנורא. ג', הריח החמור. ד', פינוי הנבלות המגעילות.

איך המכה התחילה? כולם יודעים, באה צפרדע אחת ענקית, וכמה שהיכו אותה יצאו ממנה מיליונים של צפרדעים, וכל אחת שיצאה, אם היכו בה יצאו עוד. [סתם בדרך אגב, המצרים היו טיפשים גדולים, ראיתם בהתחלה שכל מכה מביאה עוד מיליונים, למה אתם ממשיכים להכות? אלא כל אחד מהם היה בטוח שהוא יתן מכה כ"כ חזקה שהצפרדע תמות...].

לא לקח הרבה זמן, עד שהצפרדעים מילאו את כל ארץ מצרים, הם נכנסו לכל מקום והשחיתו אותו. הצפרדעים לא רק היו מטורד, הם גם הזיקו כפשוטו, ומפורש בפסוקים שהם עשו פצעים לאנשים בכל מיני מקומות [שלא יוכלו להוליד ילדים].

הצפרדעים גם נכנסו לתוך הבצקים והעוגות, ואז המצרי היה נותן נגיסה בצפרדע בטעות, אז כל הפה שלו התמלא בצפרדעים קטנים... והם נכנסו לתוך הבטן והמעיים.

היו מצרים עשירים שהם סגרו הרמטית את כל הבית שלהם בשיש, ככה הצפרדעים לא יוכלו להיכנס, אבל מה עשה הקב"ה? מסופר במדרש: "מלמד שהיה הצפרדע עולה מן התהום ואומרת לשיש עשה לי מקום שאעלה ואעשה רצון בוראי, והיה נבקע השיש ועולה ונוטלת בית הסתרים שלהם ומסרסן".

הצפרדעים לא רק נוצרו מהכאות באמא שלהם, אלא גם כל טיפת מים במצרים יצא ממנה צפרדע, וכמו שכתוב במדרש: "מצרי שהיה שותה מים וטפה אחת יורדת על לבו ונעשה צפרדע ונבקעת שם, ובשעה שהיו מוזגין את הכוס היה מתמלא מן הצפרדעים".

ואתן חושבות שהגיעו לשם רק סוג אחד של צפרדעים? אומרים חז"ל: "הרבה מיני צפרדעים הביא עליהן הקב"ה", ואומר הנצי"ב, שהיה הבדל גדול בין כל המצרים לפרעה עצמו, שבכל מצרים באו רק צפרדעים, אבל בבית פרעה באו גם תנינים ענקיים!

וכל זה רק המטרד הבלתי נסבל של צפרדעים בכל מקום, אבל תחשבו על הרעש! כל הבטן מפוצצת בצפרדעים, והן לא מפסיקות לקרקר בלי סוף! כל ארץ מצרים היה רעש אחד עצום של צפרדעים, עד שלא שמעו אחד מה השני אומר! וכך אומר המדרש: "שהיה קולן של צפרדעים קשה להם ממכתן, שהיו נכנסות בגופן וצועקין בתוכן".

ואחרי זה כשהמכה הסתיימה, היא בעצם רק התחילה... כי אז מתו כל הצפרדעים, נשארו בתוך הבטן ובתוך כל הארונות, וכל מצרים הייתה גדושה ומלאה עם פגרים מסריחים של צפרדעים!!!

אתן יודעות כמה קילו צפרדעים היה בכל בית במצרים? טון!!! אלף קילו לפחות!!! (כתוב בתורה שהם עשו "חמרים חמרים", שזה קבוצות קבוצות, וכל קבוצה אומרים חז"ל הייתה של עשר איפה, שזה 250 קילו, וארבע חמרים זה טון). ולמה השאיר את זה ה' במצרים? כדי לצער אותם כמובן, כי אין מה לעשות עם צפרדעים מתים, וכמו שאומרים חז"ל: "לפי שלא היה להם שום הנאה בנבלתם ובעורן לכך מתו, ויצברו אותם חמרים חמרים, מלמד שכל אחד מהן היה עושה ארבע אשפות והיתה הארץ מבאשתה".

כולם יודעים שהצפרדע מסרו את נפשן ונכנסו לתוך התנור, והקב"ה עשה להן נס ולא מתו. אבל לא כולם יודעים מה שכתוב בזוהר הקדוש, שכשהמכה הסתיימה וכל הצפרדעים מתו, רק הצפרדעים שנכנסו לתוך התנור נשארו בחיים! וזה מוסר השכל עצום, כל הצפרדעים שפחדו על החיים שלהן, מתו שבעה ימים אחרי זה, ורק הצפרדעים שלא פחדו למות כי כך ציווה ה', הן היחידות שנשארו לחיות בסוף!

"למה הביא עליהם צפרדעים, מפני שהיו משעבדין בישראל ואומרים להן הביאו לנו שקצים ורמשים לפיכך הביא עליהן צפרדעים".

מכת כינים

ואז באו להם כינים. לא היו אלו כינים רגילים כמו שאנחנו מכירים, היו ארבע עשרה מיני כינים מיוחדים, וכמו שאומרים חז"ל: "י"ד מיני כנים הביא עליהם, הקטנה שבהן כביצה של תרנגולת, והגדולה שבהן כביצה של אווז".

וזה כמובן חוץ מהכינים הרגילות, שהן קטנות משעורה (ולכן החרטומים לא הצליחו לייצר את זה).

וזה גם חוץ מהכינים הענקיות שבאו למצרים, אתן משערות איזה גודל?

אומרים חז"ל: "לפי שהיו הכנים גבוהות על הקרקע ברום שתי אמות (מטר!!!), והחרטומים היו עומדים על הכנים, ואין רגליהם נוגעות בקרקע". אתם קולטים? כינים בגובה מטר! בגובה ילדה קטנה!

כבר סיפרנו פעם שפרעה היה מאוד מאוד גמד, זאת אומרת, שאם באה לו כינה מצד אחד וכינה מהצד השני, הוא היה פשוט בתוך סנדוויץ כינים...

המצרים רצו להינצל מהכינים, אז הם חפרו לעצמם בורות עמוקים בתוך הקרקע להתחבא, אבל זה לא עזר להם, וכמו שאומרים חז"ל: "וחופרין אמה על אמה (חצי מטר על חצי מטר) ולא היה שם עפר, שנאמר כל עפר הארץ היה כנים".

ואומר האבן עזרא, אחד מהראשונים המפורסמים, שדם וצפרדע לא באו אצל החרטומים, וכינים היה הדבר הראשון שהם סבלו מזה. עוד דבר מעניין אומר המלבי"ם, שהכינים הפשוטים נשארו באנשי מצרים עד מיתתם! הם מעולם לא הלכו!

"למה הביא עליהם כנים, לפי ששמו ישראל מכבדי חוצות ושוקים, לפיכך נהפך עפרם לכנים".

מכת ערוב

אחר כך בא עליהם ערוב, ואז הגיעו כל סוגי החיות שיש בעולם. וזה היה נס עצום! הרי הקנגורו לא חי אלא רק באוסטרליה, והפינגווין לא חי אלא באנטרטיקה, והפנדה לא חיה אלא בסין, ופה כולן באו פתאום! (זה היה לפני ההמצאה של גן-החיות...)

ותמיד אנחנו חושבים על החיות הענקיות המפחידות, האריות והטיגריסים שחטפו תינוקות וילדים ואכלו אותם, אבל צריך לזכור שגם הגיעו כל סוגי הגזקים והמקקים וכדו', ולא רק שהיה מפחיד מהחיות הענקיות, היה גם מגעיל מהשרצים המגעילים.

ומה היה הנס הכי גדול? שהן לא אכלו אחת את השנייה! האריה ראה זברה והתעלם ממנה! הנמר ראה באפולו ולא הסתכל לכיוונו! כולן התעסקו רק להפחיד את המצרים ולאכול את הילדים שלהם!

וגם ממכה זו התעשרו היהודים, כך אומר הנצי"ב, שהרי בארץ גושן אצל היהודים לא היו חיות, וכל מצרי שרצה להיכנס לארץ גושן להירגע מהפחד היה צריך לשלם כמו שצריך...

אבל עדיין היו מצרים ששמחו עם המכה הזאת, הם לקחו את החיות היפות, את הטווס למשל, וחתכו לעצמם את הנוצות לכתרים יפים, הם לקחו את השנהב של הפיל ועשו לעצמם כלים נאים, אבל אז, כשהסתיימה המכה, כתוב בתורה שלא נשאר "עד אחד!" ממש תחיית המתים! כולם קמו לתחייה ולא השאירו זכר!

"למה הביא עליהם ערוב, לפי שהיו אומרים לישראל צאו והביאו לנו דובים ואריות ונמרים כדי להיות מצירים בהם, לפיכך הביא עליהם חיות מעורבבות".

מכת דבר

מה הייתה המכה הכי קשה למצרים? אנחנו לא חושבות ככה, אבל האמת מרומזת בפסוקים, שהמכה הכי קשה בשביל המצרים, היה הדבר.

בזמננו, איך נוסעים למקום אחר? באוטו כמובן, מה אוכלים? ממתקים... מה שותים? קפה... מה לובשים? סינטיטי...

אבל, בזמן המצרים, איך נסעו? עם חמור או גמל! מה אכלו? פירות וירקות! ואיך היו ירקות? לא היה אז ירקן... פשוט זרעו ירקות וחרשו את השדה, ומי חרש את השדות? הפרות! ומה שתו? חלב של בהמות! ומה לבשו? צמר של כבשים!

אז תארו לעצמכם, שביום אחד כל החמורים, הסוסים, הגמלים, הפרות, הכבשים והעיזים, כולם מתים! אין יותר חיים! אין איך לנסוע! אין איך לחרוש את השדה! אין בשר לאכול וחלב לשתות! אין צמר לעשות בגדים!

זה כמו היום שפתאום ייעלם החשמל מהעולם, לא היינו מסתדרים שבוע אחד! אבל זה בדיוק מה שקרה במצרים! ולכן זו הייתה המכה הכי קשה!

וזה הכל עוד לפני הצד הרגשי. פעם כשהיו חיים כל היום עם בהמות, אז היו מאוד קשורים רגשית אליהן, כמו הסיפור של משה רבינו עם הצאן, הם ממש היו חלק מהיום-יום, הם הכירו כל אחד בנפרד עם השם שלו ועם הטבע שלו, מי יותר רגוע ומי סוער, מי יותר עצמאי ומי יותר מפונק, ואז בשבוע אחד כולן מתו! ויותר מזה אומרים חז"ל, שכדי להגדיל את הצער של המצרים, אז לא כל הסוגים מתו ביום אחד, אלא כל יום מת סוג נוסף של בהמות, יום אחד הפרות, ביום השני החמורים, וכך הלאה!

וגם ממכה זו העשירו היהודים, כך אומר הנצי"ב, כי המצרים שידעו שהחיות שלהם הולכות למות, מכרו אותן ליהודים, אבל היהודים לא הסכימו לקנות במחיר מלא, כי ממילא לא תהיה ברירה למצרים, ואז המצרים מכרו את זה בזול ממש. ואצל היהודים? אפילו בהמה חולה וגוססת לא מתה! אפילו לא אחת! ויותר מזה אומרים חז"ל: "אפילו בהמה חציה של ישראל וחציה של מצרי לא מתה".

"למה הביא להן דבר, לפי ששמו ישראל רועי בקר ורועי צאן וכל בהמה בהרים ובמדברות כדי שלא יפרו וירבו".

מכת שחין

במכת שחין היו הרבה ניסים, וכמו שמסבירים חז"ל: "נס גדול נעשה בשחין, שמשה ואהרן לקחו שניהם מלא חפניהם והחזיקו ידיו של משה מלא חפן שלו ומלא חפן של אהרן, מכאן שמועט מחזיק מרובה. זו המכה באה להן ע"י הקב"ה ומשה ואהרן [שלישתם ביחד], לפי שמשה ואהרן לקחו שניהן פית הכבשן, וזרקו משה השמימה, והפכו הקב"ה לשחין למעלה ונפל עליהן, והיה לאבק על כל ארץ מצרים. אמר רבי יהודה בן לוי, נס גדול נעשה בשחין, שאדם זורק חץ למעלה אינו מהלך מאה אמות, ומשה זרק פית הכבשן מלא חפניו דבר שלא היה בו ממש, וזרקו משה השמימה עד כסא הכבוד. ועוד נס אחר נעשה בו, שמה שהחזיק ידו של משה היה מלא חפנים [וזה היה מספיק לכל ארץ מצרים]. ועוד נס אחר נעשה בשחין, אדם מפזר עפר קב אחד, אין מפזר אלא ד' אמות, אבל משה נטל מלא ידו ופיזרו על כל ארץ מצרים".

והשחין הזה כלל לא היה פשוט, זה היה בכל הגוף, עם מלא מוגלה, עד שהמצרים פשוט לא יכלו לעמוד על הרגליים, כי כפות הרגליים היו מלאות בשחין, אבל גם לשבת לא יכלו, וגם לא לשכב, אז פשוט התגלגלו שבוע ימים עם יסורי איוב!!! בכל מקום שרק נגעו בגוף שלהם הם קפצו מייסורים!!!

ובמכה זאת סבלו החרטומים הכי הרבה, כי כתוב בחז"ל שהשחין לא עבר לחרטומים עד שמתו, כל החיים שלהם הם נשארו עם הצרעת הקשה הזאת!

"שחין למה הביא עליהן, מפני ששמו את ישראל לחוס להם חמין ולצנן להם את הצונן, לפיכך לקו בשחין כדי שלא יוכלו ליגע בגופן".

מכת ברד

הברד היה מכה מיוחדת במינה, אש ומים חיים יחד בשלום ובשלווה, ויש כמה תיאורים בחז"ל איך זה נראה. או שזה היה כדור ובתוכו אש, או שזה היה כמו צלחת קטנה של מים ובתוכה אש. אבל זה ברור, שזה לא היה מים של גשם רגיל, זה היה כדורים גדולים של מים רותחים שנפלו על הראש ופצעו אותם! ואומר הנצי"ב, שזה עבד ככה, בהתחלה זה נפל על הראש והכדור התפוצץ, ואז התלקח האש ושרפה את הבן אדם! ובדרך כלל, הגשם יורד מעננים, אבל כאן, אומר ר' ישראל סלנטר, שהברד ירד ישר מהשמיים, לא מעננים, ואז כשהכדור הענק הזה עף מכזה מרחק, הבומבה שמקבלים בראש הוא פי כמה וכמה! אז תארו לעצמכם מה קרה למי שנשאר בחוץ בזמן הברד!!!

אתן בוודאי חושבות שרוב המצרים נכנסו הביתה ביחד עם הבהמות שלהם [ואם תשאלו איך היה להם בהמות אחרי מכת דבר, אז התשובה פשוטה, הם קנו מהיהודים במחיר גבוה מאוד מאוד...], בפרט שהקב"ה הזהיר אותם מקודם שכל מי שרוצה שהבהמות שלו יישארו בחיים שייכנס פנימה בתוך הבית, אבל ממש לא היה ככה, הם היו כאלו טיפשים, שרק אחד מכל ארץ מצרים הכניס את הבהמות שלו לבית [הם עצמם כן נכנסו לבית, הם לקחו סיכונים רק לגבי הבהמות שלהם...], אתן יודעות מי היה היחיד שהכניס את הבהמות שלו הביתה? חז"ל אומרים שזה היה איוב, שכבר סיפרנו עליו, הוא היה הירא שמיים היחיד בכל ארץ מצרים!!!

אבל היו גם כמה חכמולוגים גדולים במצרים, הם אמרו, אנחנו נעשה 'קונץ', אנחנו נשאיר את הבהמות בחוץ, ומיד כשיתחיל הברד נכניס אותן פנימה, אבל אתם יודעים כבר, אי אפשר להתחכם עם הקב"ה, וה' אמר שכל מי שישאיר את הבהמות בחוץ הן ימותו, וכך בדיוק היה! איך זה קרה? מספרים חז"ל:

"ויך הברד בכל ארץ מצרים, ירד הברד והיה עשוי אנבטאות אנבטאות [כמו בלוקים גדולים] ומסבב את מקניהם [כמו חומה מסביב] ולא היו יכולים לצאת, והיה המצרי מביא את המאכלת [את הסכין] ושוחטה [שלפחות יוכל לאכול את הפרה...], והעוף יורד עליו מלמעלה ואוכלו". עכשיו, אם הברד היה כמו בלוקים שעושים חומה, תארו לעצמכם שמישהו מקבל את זה בראש... וזה עוד מתפוצץ עליו ומשפריץ אש...

אבל, ברגע שהקב"ה עצר את המכה, כל הברד שהיו באמצע השמיים, בבת אחת הם נשארו תלויים באוויר, חלק מהן ירדו בשעת כיבוש ארץ ישראל ע"י יהושע בן נון, וחלק אחר ירד כשמישיח יבוא, וכמו שאומרים חז"ל: "תלאן ברפיון, ואימתי ירדו, בימי יהושע על האמוריים, והשאר עתידין לירד בימי גוג ומגוג".

"למה הביא עליהם ברד, לפי ששמו ישראל נוטעי כרמים וגנות ופרדסים ואילנות, לפיכך הביא עליהם ברד ושבר את הכל על האדם ועל הבהמה".

מכת ארבה

ביום בהיר אחד, נהיה חושך במצרים, כולם הסתכלו על השמים מה קרה, ואז הם רואים שבא ענן ענק, שכיסה את כל השמים ולא היה טיפת אור, אבל הענן הזה לא היה של גשם, אלא של ארבה, ולא סוג אחד, אלא שמונה סוגים, ושמונה מאות מינים!!! [בכל חיה יש כמה סוגים, וכל סוג יש כמה מינים, למשל, נמרים, יש כמה סוגים: נמר, טיגריס, ברדלס, יגואר, פומה. וכל סוג יש הרבה מינים, כמו נמר שיש לו 13 מינים: נמר שלג סיבירי שהוא לגמרי לבן, נמר שחור אפריקאי, נמר פרסי שזה יש בגן החיות התנכ"י, ועוד מינים. גם הטיגריס, יש מזה תשעה מינים].

סוגי הארבה שהגיעו למצרים הם: ארבה, סלעס, חרגל, חגב, צלצל, ילק, חסיל, גזם, חנמל. ואומר המדרש: "הוא שלח בהם חילו הגדול, שמנה מאות מיני ארבה, שהארבה יש לו מאה מינים, סלעס יש לו מאה מינים, חרגל מאה מינים, חגב מאה מינים, צלצל מאה מינים, ילק מאה מינים, חסיל מאה מינים, גזם מאה מינים, חנמל מאה מינים".

והגיעו כל כך הרבה ארבה, שלא רק שהם כיסו את השמים ולא ראו את השמש, אלא הם כיסו גם את כל הרצפה, ואפילו מילאו את כל האויר כמו ערפל סמיך, וכך אומר המדרש: "כי כענן גדול הוא בא, ולא יוכל בן אדם לראות את הארץ, מרוב הארבה שכיסה את הארץ".

והארבה הסמיך הזה היה גם סכנה למצרים, כי הם היו כל כך הרבה, עד שכשהתחילו להתרומם מהרצפה ללמעלה, הם היו מסוגלים להרים אנשים לאוויר, ואז כשהיו מתפזרים באוויר היה האדם נופל למטה על הרצפה, הם פשוט הרימו אנשים כאילו היו מתקן מפחיד בלונה פארק, וכשהגיעו למעלה למעלה הם התפזרו והפילו את האדם למטה, איזה מכה המצרים קיבלו!

הארבה אכלו את כל הצמחים שהיו במצרים, הם לא השאירו כלום! והם לא רק אכלו את הפירות ואת הירקות, אלא גם את השורשים עד היסוד, וכל מה שהם אכלו לא צמח שוב אף פעם! וכך אומר התנא ר' אליעזר: "וכל אילן שהיה קוצץ לא היה מעלה חליפין, ולא היו קוצצין הזרעים והאילנות בלבד, אלא אף לבושיהן ותכשיטיהן וכל מיני חמדתן, ולא רק מה שבשדות, אלא אף מה שבבתים ושבסתרים ושבחדרי חדרים".

וכאשר סיימו לאכול את הצמחים ואת התבואה, ואפילו את הבגדים ואת התכשיטים, אבל הם נשארו רעבים, אז הם הציקו למצרים עצמם, וכמו שאומר המדרש: "הארבה הזה אוכל ואינו נהנה, היה נופל על פני המצרי והיה מנקר את עיניו ואוכלן".

ומספרים חז"ל: "כיון שבא ארבה, שמחו המצרים, אמרו נקבוץ ונמלא מהם חביות, אמר הקדוש ברוך הוא, רשעים, במכה שהבאתי עליכם בה אתם שמחים, מיד ויהפך ה' רוח ים חזק מאד זה רוח מערבית, וישא את הארבה וגו', מהו לא נשאר ארבה אחד, אפילו מה שהיו בקדירות ובחביות מלוחות פרחו והלכו להם".

"ארבה למה הביא עליהן, מפני ששמו את ישראל זורעי חטים ושעורים, לפיכך הביא עליהן ארבה ואכלו כל מה שזרעו להם ישראל".

מכת חושך

מכת חושך אף פעם לא התחילה, אלא הלילה נמשכה ונמשכה ששה ימים רצוף, וזה לא ידוע, אבל חז"ל אומרים שלא רק שהיה חושך עצום, אלא הם גם ראו כל מיני מראות וחזיונות מוזרים ומפחידים, כאלו שרואים במערות עמוקות וחשוכות, והאזינו לתיאור מעניין שכתב אחד מגדולי ישראל:

"נצייר העניינים, שהנה פרעה וכל מצרים שוכבים על מטותיהם, וכבר עבר משך הלילה ולא האיר היום, התחיל פרעה לחשוב מחשבות מדוע כה ארכה לילה זו, והתחיל לקרוא למשרתו שיבא אליו, המשרת בא, ויאמר אליו פרעה, מה זה, עוד לא האיר היום כלל? ויען המשרת, לא, עודנו לילה.

ויאמר אליו פרעה שיתן לו נר דלוק, המשרת הלך ורצה להדליק אש, וישרפו אצבעותיו מהאש [כי האש דלקה באמת], אבל לא האיר מאומה, ונזכר שיש לו עששית [לאמטערנע] דולקת מאתמול שלא כבה האור, וימשש בידיו והרגיש בחומו, שהאור דולק אבל לא יאיר, ויקח את העששית ויביאה אל פרעה, וכאשר פרעה שמע שבא לחדרו, התחיל לצעוק עליו: איה הנר שלך? ויאמר, הנני נושא עששית דולקת מבערב, ויאמר פרעה ומדוע לא תאיר, ענה המשרת זאת לא אדע, וגם בעיני יפלא הדבר, המשרת הגיש אליו העששית, ופרעה משש בידיו עד כי שרפו אצבעותיו, ויאמר פרעה ישנו אור ואינו מאיר, בטח שהוא מעשה משה, אבל גם זה יעבור כאשר עברו המכות שקדמו לזה, וישאר מושכב במטתו.

וכה עבר עליו יום או יומיים עד שקץ בחייו, והתחיל לקרוא השרים אשר היו דרים קרוב לבית פרעה, ויאספו כולם, ופרעה ירד מהמטה וישב על הכסא, והתחיל לקרוא להשרים, יוחני הנך פה, ויאמר הנני פה, ממרא הנך פה, ויען הנני פה, וכן קרא לכולם בשם, וכל אחד אמר הנני פה, והאסיפה התחילה לדבר: מה יהיה אחרית החושך, הלעולמים יהיה כה?

וכאשר היו יושבים נראה אליהם צורות משונות מבהילות, ותמונה נוראה ראש גדול ככרך של רומי וראש ענק כמו כל איטליה, וחוטם ארוך עשרים אמה [10 מטר!!!] ועינים מפיקות זוועה, וכאשר המה ראו התמונות המפחידות, התחיל כל אחד

לצעוק אוי אוי ולהתחבאות, ויאמר פרעה ליוחני וישאל לו, האם אותי אתה רואה? ויאמר לא, אבל אני רואה תמונה מוזרה בשיניים גדולות וחוטם ארוך, אוי אוי אפחד מאד, ויצא יד עם שרביט והתחיל להלקותם מכות אכזריות, ויצעק פרעה ליוחני: השומע אתה כי יכו אותנו בשבת זעם? ויאמר לא, ויאמר פרעה אנכי מרגיש ושומע קול המקלות, אז התחיל פרעה לאמר: הנה משה הגיד לי כי ראה ולא ראה, שמע ולא שמע, ואנכי לא הבנתי זה האריך יתכן להיות דבר כזה, רואה ואינו רואה שומע ואינו שומע, ועתה אביך שיתכן להיות רואה ואינו רואה שומע ואינו שומע."

ואתם יודעים איזה חושך זה היה? זה לא היה חושך רגיל, זה היה חושך עבה כזה שאפשר למשש אותו, וכמו שאומרים חז"ל: "וימש חשך, כמה היה אותו חשך? רבותינו אמרו עבה כדינר היה".

ומספרים חז"ל עוד: "ג' ימים הראשונים, מי שהיה יושב וביקש לעמוד עומד, והעומד בקש לישב יושב, ועל אלו הימים נאמר ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים לא ראו איש את אחיו, ג' ימים אחרים, מי שהיה יושב לא היה יכול לעמוד והעומד אינו יכול לישב, ומי שהיה רובץ אינו יכול לזקוף".

תארו לעצמכם, בן אדם התכופף לשרוך את הנעליים, ואז פתאום אינו יכול להתרומם חזרה, איזה כאבי גב היו לו לעמוד כפוף שלושה ימים רצוף! בן אדם התיישב קצת ליד התנור כדי להתחמם ומכת חושך הייתה ממש באמצע החורף, ואז הוא לא יכול לקום מהמקום, הוא פשוט נמס שם מרוב חוס! בן אדם אחר בדיוק שפשף חזק את העיניים שלו, וככה נשאר שלושה ימים אם אצבע בעין, אחרי זה הוא לא הצליח לפתוח את העין מרוב כאב! ורק תחשבו מי שהיה בדיוק באמצע אפצ"י...

מכת חושך באה בגלל 3 סיבות: א) החושך הקל של הימים הראשונים היה בגלל: "חשך ששלח הקדוש ברוך הוא על המצרים היה למה, על שלא קבלו מרות דברו של הקב"ה, אמר הקב"ה למלאכים, המצרים ראויין ללקות בחשך? מיד הסכימו כולן כאחת".

ב) החושך הקשה שהיה בימים האחרונים היה בגלל: "מכת החשך למה היא באה, על שהיה המצרי אוהב את העברי ואומר לו עמוד עד שאני אוכל, והנר מונח דולק על ראשך, ולא תזוז לכאן ולכאן, ואם תזוז הרני חותך ראשך בסייף, לפיכך ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים".

ג) "חשך למה הביא עליהן יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא, שאין לפניו משוא פנים והוא חוקר לב ובוחן כליות, לפי שהיו פושעים בישראל שהיה להן פטרונין [פרוטקציה] מן המצריים, והיה להן שם עושר וכבוד ולא היו רוצים לצאת, אמר הקדוש ברוך הוא, אם אביא עליהן מכה בפרהסיא וימותו, יאמרו המצריים כשם שעבר עלינו כך עבר עליהן, לפיכך הביא על המצריים את החשך ג' ימים כדי שיהיו קוברים מתייהם ולא יהיו רואין אותן שונאיהם והיו משבחין להקב"ה על כך".

אתם יודעים כמה יהודים רשעים מתו אז? ארבע פעמים כפול מאלו שיצאו ממצרים! זאת אומרת כשניים וחצי מיליון אנשים!

מכת בכורות

עכשיו נדבר על מכת בכורות. דרך אגב, למה לא אומרים "מכת שחין", או "מכת ברד", רק בכורות אומרים "דם, צפרדע, כינים... מכת בכורות", למה? אז יש הרבה ווארטים, שהבכורות תמיד מקבלים מכות מההורים, ועוד ועוד, אבל הסיבה האמיתית היא, שדם זה מכה בעצם, כשיש דם פתאום זה מכה, גם צפרדע בבית זה מכה, גם כינים וכך כל שאר המכות, אם הם באים פתאום זו מכה, אבל בכורים הם לא מכה, בכורים מתי שיבואו הם לא מכה, רק אם הם מתים זה הופך להיות מכה, ולכן אומרים "מכת בכורות".

נחזור לענייננו, מכת בכורות התחילה עוד לפני המכה עצמה, כי מיד כשמשא בא ואמר שהבכורים ימותו התחיל בלגן גדול במצרים, וכמו שמספר המדרש:

"כששמעו כל הבכורות כך, נתכנסו אצל אביהם, אמרו להם, כל מה שאמר משה בא עלינו, עתה אין אתם מבקשים שנחיה? בואו ונוציא את העבריים מבינותינו וילכו להם, והם משיבים אותם ואומרים, אפילו כולנו מתים אין אנו משלחים אותם, מה עשו הבכורים, נכנסו בפלטורין של פרעה, והיו צווחין ומקלסין לפרעה, ואומרים לו בבקשה ממך יצאו העם הזה שלא יבא עלינו רעה ועליך ואנו מתים, אמר למשרתיו: צאו והכוס וקפחו שוקים שלהם, אני אומר או נפשי תצא או נפשותיהם של עבריים, ואתם אומרים הוציאו אותם, מה עשו הבכורות, נטל כל אחד ואחד חרבו והרגו את אבותיהם".

אבל לא רק הבכורים עצמם פחדו, גם האמהות ממש פחדו, וכמו שמספרים חז"ל: "כיון שאמר משה והכיתי כל בכור, התחילו מהם יראים ויש מהם שלא היו מתיראין, מי שהיה מתירא היה מוליך בכורו אצל ישראל ואמר לו בבקשה ממך טול את זה וילין עמך, כיון שהגיע חצי הלילה הרג הקדוש ברוך הוא כל הבכורות, ואותם שהיו נתונים בבתיהם של ישראל היה הקדוש ברוך הוא פוסע בין ישראל ובין המצרים והיה נוטל נשמתו של מצרי ומניח נשמתו של ישראל, והיה היהודי מתעורר ומוצא את המצרי מת".

ואז באמצע הלילה הקב"ה הרג את כל הבכורים במצרים, ואז התחילו צעקות בכל ארץ מצרים, והכל התחיל מאמא אחת, וכמו שמסופר במדרש: "על אשה אחת שהטמינה את בנה בראש הגג, ומפני שאמר משה ומת כל בכור, הסבירה היא שינצל על ראש הגג, הרגישו בו הכלבים ואכלוהו, עמדה בחצי הלילה לבקשו, והנה אכלוהו הכלבים, והיא הקיצה כל המצריים בקולה".

"כיון שנכנס הקדוש ברוך הוא כביכול, נגף את הבכורות ואלוהות שלהן, מה עשו [המצרים]? נטלו בניהם והטמינום בבתים עבודת כוכבים שלהם, המצרים מבקשין ומחזרין היאך לברוח מן הנגף ולא היו מוצאין, מי גרם להם שיהיו [העבודה זרה] לוקים, כל מכה ומכה היו בוטחים בעבודת כוכבים שלהם, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הכה את אלהיהם עמהם, מי שהיה של עץ היה נרקב, של אבן היה נמס, של כסף ושל זהב ושל נחושת התיכן [צוגאסן] כשם שהיו מתחלתן שנאמר ובאלהיהם עשה שפטים".

עכשיו אתם יודעים שלא רק הבכורות מתו, אלא גם העבודה זרה כולם התקלקלו, אבל לא רק זה, עוד הרבה מאוד מתו, ונביא את דברי חז"ל: "אף המעוברות שהיו ראויות לילד הפילו ומתו האימהות". "כי אין בית אשר אין שם מת, הא כיצד, מצרי נשא חמש נשים, והיה לו חמש בנים, והיו בכורי אמם, כולם מתו, וכן אשה שבאו אליה חמשה אנשים, והיתה יולדת חמשה בנים, והיו בכורי אביהם, כולם מתו". "מי שלא היה בבניו בכור היה הגדול שבבניו מת".

"לא רק בכורות מצריים שבמצרים, אלא אף בכורות מצרים שלקחום למקומות אחרים, ואף מי שנשבה מן המצרים למקומות אחרים, ואף בכורות אחרים [של עמים אחרים] שבמצרים".

ואתם יכולים לשאול, השבויים של אומות אחרות למה מתו? מה הם אשמים שמצרים שבו אותם? עונים על כך חז"ל: "השבויים למה לקו, לפי שהיו שמחים בכל גזרות שגזרו מצרים על ישראל, הדא הוא דכתיב 'שמח לאיד לא ינקד', ולא תאמר שבויים בלבד, אלא אף עבדים ושפחות".

בסך הכל אתם יודעים כמה בכורות מתו באותו לילה? יותר משש מאות אלף!!! כך מגלה לנו רבי שמעון בר יוחאי במדרש.

אבל לא רק שהבכורות מתו, כי היו בתים שכבר חיתנו את כל הילדים וגם ההורים לא היו בכורים ולא היה שמה שום בכור בבית, אבל הקב"ה לא ויתר גם לבתים כאלו, וכך מספר המדרש: "כיון שהיה בכור מת במצרים, היו עושין לו איקונין [תמונה יפה] ומעמידין אותו בתוך ביתו, ואותו הלילה [הייתה התמונה] נשחקת ונידקת וניזרת, ובעיניהם [של המצרים] זה היה נחשב כאילו אותו הלילה מת".

ולא רק זה, מי שגם תמונה לא הייתה ממנו, היה הקב"ה משחית את הקבר של הבכור של המשפחה, וכך מספרים חז"ל: "שהיו בכוריהן נקברים בבתיהם, והכלבים היו מחטטין אותם, והיה נראה להם כאילו אותו הלילה מת".

והיו אנשים שבכלל לא היו בכורים ובכל זאת מתו, כך אומרים חז"ל: "וכל מי שרצו שלא יגאלו ישראל מתו עם הבכורים".

גם הבכורים של הבהמות מתו, ומאיזו סיבה? "עד בכור בהמה, שלא יאמרו יראתנו קשה [שהרי הם החשיבו את הבהמה לאלוהים שלהם] שלא שלטה בהם פורענות".

ואומר דער הייליגער וילנער גאון, שאצל היהודים לא היה מת אחד, ולא רק זה, אלא אפילו בכור יהודי שהיה גוסס ממש, הוא לא נפטר, כי הקב"ה פסח על בתי היהודים בליל פסח!

ושני בכורים גויים היו בכל מצריים שלא מתו, אתם יודעים מי?

הא': "הנקבות הבכורות אף הן מתות, חוץ מבתיה בת פרעה, שנמצא לה פרקליט טוב, זה משה".

הב': "פרעה הוא נשתייר מכל הבכורות, ובעל צפון נשאר מכל אליליה, להטעותן [את המצרים] בו [שישאר להם בחירה]". פרעה גם לא מת בקריעת ים סוף, כדי שיראה בעיניו של המלך את הגדלות של הקב"ה, ובסוף הוא נהיה המלך של נינוה, ששם היה כל הסיפור של "יונה הנביא", שמיד שהקב"ה אמר להם לשוב בתשובה, מיד פרעה עשה תשובה כי הוא כבר ראה מה שהקב"ה עושה לרשעים.

מצוות קרבן פסח – בכור ותפילין

סדר קרבן פסח

כשבא הקב"ה להציל את ישראל ולגאול אותם ממצרים, לא הייתה להם שום זכות לצאת ממצרים, שהרי שכפי שסיפרנו כבר, היהודים במצרים הפסיקו לעשות ברית מילה, ולכן לפני מכות בכורות, אמר הקב"ה ליהודים שהם צריכים לעשות ברית מילה.

אבל הייתה בעיה, היהודים מרוב הצרות שכחו כבר איך עושים ברית מילה, אז לכן משה רבינו הוא היה המוהל של כל עם ישראל, וכך יצא שמשה רבינו עשה ברית מילה ביום אחד ליותר ממיליון יהודים!

והקב"ה אמר, שמיד באותו יום שהיהודים יעשו את הברית מילה, הם גם יקריבו קרבן פסח, וכך אומרים חז"ל: "משל למלך שעשה משתה לאוהביו, אמר המלך אם אין סימנטי [אות כבוד] על כל המסובין אל יכנס אחד מהם לכאן, כך האלוקים עשה משתה להם עלי אש על מצות ומרורים מפני שגאלן מן הצרה, אמר להם, אם אין חותמו של אברהם בבשרכם לא תטעמו ממנו, מיד כל הנולד במצרים נמולו לשעה קלה".

ואיך היה הסדר של קרבן פסח? נספר לכן:

הקב"ה אמר לקחת שה, לא משנה איזה סוג, כבש או כבשה או גדי עיזים, העיקר שהם יהיו בני שנה ובלי מום, וציווה לקשור אותו לרגל של המיטה ב' ניסן. ולמה ציווה לשמור ככה על הקרבן? אומרים חז"ל: "בשעה שאמר הקב"ה למשה לשחוט הפסח, אמר לו משה, רבון העולם, הדבר הזה היאך אני יכול לעשות, אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן, שנאמר 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלוננו', אמר לו הקב"ה, חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהם, שאודיע להם שאין אלהיהם כלום, וכן מצינו שעשה, שבאותו הלילה הכה בכוריהם של מצרים ובו בלילה שחטו ישראל פסחיהן ואכלו, והיו המצרים רואים בכוריהם הרוגים ואלהיהן שחוטין ולא היו יכולין לעשות כלום".

ואז הקב"ה אמר ליהודים לשאול מהמצרים את כל הבגדים והתכשיטים היפים שלהם, וכן את כל הכלים היפים שלהם, ואם תשאלו איך ידעו היהודים לאיזה מצרי בדיוק היו בגדים וכלים יפים, כולם יודעים את התשובה, ממכת חושך, ואם תשאלו שאלה יותר טובה, איך הסכימו המצרים להשאיל דברים ליהודים שעשו להם כ"כ הרבה צרות? אומרים חז"ל:

"אחרי המכות נהיו המצריים כריעים וכאוהבים לישראל, כדי להשאיל להם כלים, וישראל היה אומר לו למצרי ריעי ואהובי השאילני כלי זה, או מלבוש זה, כלי כסף וכלי זהב זה, ולא היה לו למצרי פנים למונעו ממנו, שנאמר 'זיתן ה' את חן העם בעיני מצרים', לקיים מה שנאמר לאברהם 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', אמר הקדוש ברוך הוא, כשם שנתקיים עליהם 'כי גר יהיה זרעך', כך יתקיים עליהם 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', ואם תאמר והלא בשלשה ימי אפלה לקחו כל אשר להם, תשובתך, בשלשה ימי אפלה לקחו המטמוניות ולא הרגישו המצריים, ומה שהיה להם בבתים השאילום".

והקב"ה נתן הוראות מיוחדות איך לאכול את הקרבן פסח:

צריך לשחוט אותו ב"ד ניסן אחר הצהריים, ואז לתחוב את כל השה בתוך שיפוד של ברזל ולצלול אותו, אסור לבשל אותו במים, וצריך לחכות שיהיה צלוי טוב (זה היה כמו בשווארמה שרואים בחנויות), והיהודים צריכים להיות לבושים מוכנים ליציאה ממצרים, עם מעילים וחגורה ואפילו נעליים קשורות, ואכלו את הפסח עם מצות ועם מרור.

והיה מצווה מיוחדת שאסור לשבור שום עצם מהקרבן, ואסור להשאיר אפילו לא חתיכה קטנה שלא נאכל, כל הקרבן צריך להיאכל עד האפיקומן, שזה חצות.

ומה עשו משפחות קטנות שלא יכולים לגמור שה שלם עד חצות לבד? הצטרפו עם חברים או שכנים, והם אכלו חבורות חבורות, שמצד אחד יהיה לכל יהודי כזית של קרבן פסח, ומצד שני שלא יישאר כלום עד חצות.

ועיקר המצווה היה עם הדם של הקרבן, שהם לקחו את הדם של הקרבן ושמו את זה בכלי מיוחד שנקרא "סף", שמה עירבבו את הדם של הקרבן עם הדם של הברית מילה, והם זרקו את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות [משני הצדדים של הדלת וגם למעלה], וכשהקב"ה ראה את הדם, הוא דילג על הבית ולא הרג את הבכורים שבבית הזה, אלא אם כן איזה מצרי החביא שמה את הבכור שלו.

וחלק מהנס הגדול בזה היה שזה האלוהים של המצרים, ולא רק שהיהודים הרגו אותו, אלא הם גם אכלו אותו נגד עיניהם והמצרים פשוט יצאו להם העיניים מהחורים! וזה היה עונש למצרים מידה כנגד מידה, וכמו שאומרים חז"ל: "וכן במצרים היו משועבדים ישראל, והיה המצרי הולך במדבר ותופס איל או צבי ושוחטו, ושופת את הסיר ומבשל ואוכל, וישראל רואין ולא טועמין, א"ל הקדוש ברוך הוא למצרים, אתם זינקתם [ציערתם] את בני בבשר שהייתם אוכלין ולא הייתם נותנין להם, אף אני אעשה לבני שישחטו את הצאן שאתם משתחווים להן והן אוכלין ואתם נמסים".

ועוד דבר חשוב אנחנו רואים בקרבן פסח. שאיך זרקו את הדם של הקרבן פסח והברית מילה על המשקוף? הייתה מצוה מיוחדת לזרוק את זה עם "אגודת אזור", שזה חבילה של העשב הכי קטן שיש בעולם, ולמה זרקו דווקא עם זה? יש כמה פשטים בחז"ל, וכולם חשובים מאוד לדעת אותם.

הטעם הראשון, כי גם העשב הכי קטן בעולם שר שירה להקב"ה, ולכן עושים איתו מצוות, וזה לשון חז"ל: "דשאים ואילנות מצינו שמקלסין להקב"ה, אתה מוצא שצוה הקדוש ברוך הוא מן האילנות לעשות מהן מצות, בפרה אדומה צוה להשליך בשריפתה עץ ארז ואזוב, והזאת מי נדה [מי שנטמא בטומאת מת וצריך לזרוק עליו אפר פרה אדומה] צוה לעשות באזוב, וטהרת המצורע צוה לעשות בעץ ארז ואזוב, וכן במצרים צוה להגיע הדם אל המשקוף ואל שתי המזוזות באזוב".

טעם ב', כדי להראות שגם הדבר הכי שפל בעולם יש לו תפקיד בעולם! ויש מזה מוסר השכל עצום שלא לזלזל בשום דבר בעולם! וזה לשון חז"ל: "יש דברים שהן נראין שפלים, וצוה הקב"ה לעשות מהן כמה מצות, האזוב נראה לאדם שאינו כלום, וכחו גדול לפני האלוקים, שמשל אותו לארז בכמה מקומות, בטהרת מצורע בשריפת הפרה, ובמצרים צוה לעשות מצוה באזוב, שנאמר ולקחתם אגודת אזור, ללמדך שהקטן וגדול שוין לפני הקב"ה, ובדברים קטנים הוא עושה נסים, וע"י אזור שהוא שפל שבאילנות גאל את ישראל".

הטעם השלישי, שהאזוב א"א להשתמש בו באחד בודד לבד, אלא תמיד צריך לקחת אגודה שלמה, וכך גם היהודים, אין ערך לכל אחד בנפרד, כשמישהו הוא בודד ואגואיסט אז הוא שפל כמו אזור אחד, וכל הערך של היהודים זה כשלוקחים כמה ביחד. כשעם ישראל הם אגודה אחת, אז לוקח אותם הקב"ה! וזה לשון חז"ל: "ולקחתם אגודת אזור, כלומר אני עושה אתכם אגודה לעצמי, אף על פי שאתם שפלים כאזור".

קדושת הבכורות

בפרשת יציאת מצרים כתוב גם המצווה לקחת את הבכורים של האדם ושל הבהמות ולקדש אותם.

אתם יודעים כמה מצוות יש בבכור? יש עם הבכורים כמה מצוות מיוחדות: א', פדיון הבן. ב', שהם לוקחים ירושה פי שניים. ג', וזה לא כולם יודעים, שיש מצוה מדאורייתא לכבד את הבכורים! וזה דווקא באח בכור אבל לא באחות בכורה.

פעם, מאז יציאת מצרים, היו הבכורים כמו הלוויים, שהם היו החשובים של עם ישראל, והם היו נועדים לשרת בבית המקדש, אבל בחטא העגל שכל עם ישראל נכשלו בעוון החמור הזה, הקב"ה לקח את הקדושה של הבכורות והחליף אותם עם הלוויים.

וכתוב בספרים הקדושים, שכשמשח יבוא, הבכורים יחזרו להיות המשרתים בבית המקדש, והם יחזרו לקדושתם שהיה להם לפני חטא העגל. הלוואי שזה יקרה בקרוב במהרה בימינו אמן.

בבהמות יש גם מצוות בכור, שהבכור של בהמה טהורה מקריבים לקרבן, ובכור של חמור שא"א לעשות מזה קרבן, עורפים לחמור את הראש, או שפודים אותו בשה, וזה מה שנקרא "פדיון פטר חמור", שפודים את החמור בשה ונותנים את השה לכהן.

מצוות תפילין

בסוף פרשת יציאת מצרים בפסוק האחרון בפרשת בא כתוב מצוות תפילין. וזה מאוד מעניין, כי כל המצוות כמעט ניתנו בהר סיני, ודווקא מצוות תפילין ניתן לעם ישראל עוד במצרים לפני הגאולה.

ואומר הנצי"ב מוואלוז'ין דבר מאוד מעניין. היהודים יצאו ממצרים, והיה ברור שבסוף יבואו המצרים להילחם איתם, ואיך יילחמו היהודים? הם היו עבדים עד היום הזה, איך הם ינצחו את המצרים? אבל התשובה היא: "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון", כשעם ישראל הולך עם הקב"ה אין להם שום דבר לפחד! והתפילין, הם הכלי מלחמה הכי טובים שיש בעולם, כי הם מראים שאנחנו הולכים בשם ה' אלה ברכב ואלה בסוסים, ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר!

וכך כותב הנצי"ב: "עתה ביאר הכלי זיין של ישראל, שהוא חוזק יד שיש לכל אחד מישראל, ואמר שהתפילין כמו שיש בהם כח התורה לשעבד הלב והמוח למלכות שמים, ככה יש בהם מעין כח התורה שהוא חרבם של ישראל להגן מכל צרה".

כתוב בפסוק "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ואומרים חז"ל שזה הולך על התפילין, אם עם ישראל לובש את שם ה' על היד ועל הראש, הם מחדירים עמוק בתוך המציאות שלהם שהכל זה מאת ה', אז ממילא הגוים פוחדים מהם!

ככה יצאו עם ישראל ממצרים, בלי הרבה חרבות, בלי הרבה רובים וחיצים, אבל עם תפילין, וזה הכלי זיין הכי טוב בעולם!

יציאת מצרים וקריעת הים

יציאת בני אפרים

פרשת בשלח מתחילה שהקב"ה לא רצה להוציא את עם ישראל דרך פלישתים, "פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה", על איזו מלחמה מדובר?

מספר התנא רבי אליעזר: "רבי אליעזר אומר, כל אותן השנים שהיו ישראל יושבין במצרים היו יושבין בטח ושאנן [שלא היו הורגים אותם אומות אחרות], עד שבא יגנון מבני בניו של אפרים, ואמר: נגלה עלי הקב"ה להוציא אתכם ממצרים, בני אפרים בגאות לבם שהיו מזרע המלוכה וגבורי כח במלחמה, עמדו ולקחו נשיהם בניהם ובנותיהם ויצאו ממצרים, ורדפו המצרים אחריהם והרגו אותם, מאתים אלף כלם גבורים בני אפרים".

שבט אפרים לא יצאו סתם ככה ממצרים, אלא הם טעו בחישוב הקץ, כי הקב"ה אמר שעם ישראל יהיו במצרים 400 שנה, ולפי החשבון שהם עשו כבר עבר הזמן, ולכן יצאו לפני הזמן ונהרגו, והאמת הייתה שהם טעו בשלושים שנה.

ביציאה הזאת נהרגו מאתיים אלף גיבורים משבט אפרים ויש שיטה אחרת בחז"ל [של התנא רבי יונתן בן עוזיאל] שנהרגו שלוש מאות אלף אנשים!

אבל לא כל שבט אפרים נהרגו. לאפרים הסבא [הבן של יוסף] היו כמה משפחות גדולות, וכמו שמסופר בתנ"ך דברי הימים, שהיו לו את המשפחות הגדולות האלו: משפחת שותלח, משפחת ברד, משפחת תחת, משפחת אלעדה, משפחת זבד, משפחת עזר, משפחת אלעד. סך הכל 7 משפחות ענקיות!

ואז הם יצאו ממצרים לפני הזמן, וכתוב בפסוק: "והרגום אנשי גת הנולדים בארץ, כי ירדו לקחת את מקניהם [כשיצאו ממצרים], ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים, ויבאו אחיו לנחמו". מכל אלו נשאר בחיים רק הסבא אפרים שכמובן לא יצא ממצרים לפני הזמן, וגם "שותלח" הבן של אפרים, הם היחידים מגדולי המשפחה שנשארו בחיים, ואז שותלח התחתן פעם נוספת ונולד לו בן בשם "בריעה", ומזה יצא כל שבט אפרים.

דרך אגב, בסוף היה לשותלח נכד מאוד מאוד חשוב! יהושע בן נון!

בכל מקרה נחזור לענייננו, שבט אפרים שנהרגו בפלישתים, נשארו הרוגים באמצע הדרך, ערמות של גופות וכמו שמתאים חז"ל: "והיו עצמותיהם שטוחין בדרך חמרים חמרים", והקב"ה לא רצה שעם ישראל יראה אותם ויקבל חלישות הדעת, ולכן הקב"ה הוציא את עם ישראל מצרים דרך הים סוף.

אתן יודעות מה היה הסוף של שבט אפרים ששכבו הרוגים בביזיון בפלישתים?

יש סיפור מאוד מעניין בתנ"ך יחזקאל, שמה מספר הנביא יחזקאל:

"היתה עלי יד ה', ויוצאני ברוח ה' וניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות, והעבירני עליהם סביב סביב, והנה רבות מאד על פני הבקעה, והנה יבשות מאד, ויאמר אלי, בן אדם התחיינה העצמות האלה? ואמר אדני ה' אתה ידעת, ויאמר אלי, הנבא על העצמות האלה, ואמרת אליהם העצמות היבשות שמעו דבר ה', כה אמר אדני ה' לעצמות האלה, הנה אני מביא בכם רוח וחייתם, ונתתי עליכם גדים והעלתי עליכם בשר, וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחייתם, וידעתם כי אני ה', ונבאתי כאשר צויתי, ויהי קול כהנבאי, והנה רעש, ותקרבו עצמות עצם אל עצמו, וראיתי והנה עליהם גדים ובשר עלה, ויקרם עליהם עור מלמעלה, ורוח אין בהם, ויאמר אלי, הנבא אל הרוח הנבא בן אדם ואמרת אל הרוח, כה אמר אדני ה', מארבע רוחות באי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו, והנבאתי כאשר צוני, ותבוא בהם הרוח ויחיו, ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד."

מי היו העצמות האלה שיחזקאל החיה אותם בתחית המתים?

הגמרא מספרת: "ומאן נינהו מתים שהחיה יחזקאל? אמר רב, אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו", והגמרא מוסיפה: "רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל ונשארו נשים והולידו בנים ובנות, עמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר, אני מבני בניהם, והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם".

וחמושים עלו בני ישראל

כתוב בתורה שעם ישראל עלו ממצרים "חמושים", מה הפירוש חמושים? יש כמה פירושים בחז"ל ובראשונים.

פירוש א': שהיו מזויינים בכלי זיין. פירוש ב': שהיו חמושים וטעונים עם אוכל ושתיה. פירוש ג': שעלו מלאים במעשים טובים [שעזבו את העבודה זרה ועשו ברית מילה וקרבן פסח]. פירוש ד': שלכל אחד היו חמישה ילדים. פירוש ה': שהוא הכי ידוע: שרק אחד מחמישה עלו ממצרים!

למה עלו רק אחד מחמישה? אומרים חז"ל שכל הרשעים מתו במכת חושך, וכפי שסיפרנו כבר. ועדיין היו כמה רשעים שעלו עם ישראל ממצרים, התורה קוראת להם "ערב רב", ואחד מהם היה "מיכה". אתן יודעות מי היה מיכה?

מספרים חז"ל, שהשם שלו רומז מי הוא היה, 'מיכה' שנתמעך בבניין, וזה היה הסיפור: "שנתמעך בבנין של פרעה, שהיו ישראל בונין את פיתום ואת רעמסס ולא היו משלימין את הבניין, והיו נוטלין המצריים בני ישראל כשהם קטנים, ומניחים אותם בבנין במקום אבן. אמר משה רבינו עליו השלום, וכי כך עושים לבני אברהם יצחק ויעקב? אמר הקדוש ברוך הוא, כל אותן הבנים אם היו חיים ונתקיימו בעולם היו רשעים, ואם אין אתה מאמין קח אחד מהם ותראה מה יהיה מעשיו, ולקח את מיכה".

ומה עשה מיכה? הוא עשה עבודה זרה גדול ר"ל, והוא הוא היה כ"כ חצוף, שהוא עבר עם הפסל בקריעת ים סוף!!! וכך אומרים חז"ל: "רבי יוסי אומר, יש בושה גדולה מזו? ישראל עוברין בים סוף ופסל מיכה עובר עמהם".

מי עוד עבר רק בקושי בקריעת ים סוף? דתן ואבירם. וכמו שמסופר במדרש: "דתן ואבירם שנשארו במצרים, ובאו עם פרעה, ואח"כ כשראו הים נבקע לבני ישראל מיד תהו בלבם ונתערבו עם אחיהם בני ישראל".

יציאת מצרים וענני הכבוד

כלל ישראל אכלו את קרבן הפסח בט"ו ניסן בלילה, בבוקר הם שאלו מהמצרים בגדים וכו', ובחצות של יום ט"ו ניסן יצאו ממצרים. שש מאות אלף גברים יצאו ממצרים, והיינו יותר משני מיליון יהודים כולל נשים וילדים, הם יצאו מרעמסס, ותוך כמה דקות הם הגיעו בקפיצת הדרך ל"סוכות" בקצה מדבר סיני, שהייתה מאוד מאוד רחוקה מרעמסס.

למה קראו למקום הזה "סוכות"? אומר רבינו יונתן בן עוזיאל, שזה בגלל ששמה קיבלו כלל ישראל את הסוכה של הקב"ה, שאלו הם הענני כבוד, וכך אומר רבי יונתן: "ויסעו בני ישראל מן רעמסס לסוכות, מאה ושלושים מילין [יותר מ-120 קילומטרים!!!], שם כסו עליהם שבעת ענני כבוד, ארבעה מארבע צדדיהם, ואחד מעליהם שלא ירד עליהם מטר וברד ולא ישרפו בחום השמש, ואחד מתחת להם שלא יזיקו להם קוצים ולא נחשים ועקרבים, ואחד נוסע לפניהם להשוות עמקים ולהנמיך הרים להתקין להם מחנה, והם כשש מאות אלפים גברים, והולכים על רגליהם ולא רוכבים על סוסיהם, לבד מטף חמשה חמשה לכל גבר, וגם נוכרים רבים מהם מאתים וארבעים ריבוא [אלף] עליו עמהם, וצאן ובקר ומקנה רב מאוד".

הענן שהלך לפניו ביום קראו לו "עמוד ענן", והוא הראה להם לאיזה כיוון ללכת, ומאחוריהם היה הענן "עמוד האש", שאף אחד לא יתקרב אליהם מאחורה, ובליילה היו העננים מתחלפים, עמוד האש בא מקדימה להאיר להם את הדרך, ועמוד הענן הלך לאחורה, כדי שמי שבא מאחורה יהיה לו חושך.

העמידה על הים

אחרי שעם ישראל הלכו יומיים רצוף, ביום השלישי אמר להם הקב"ה שילכו אחורה לעבר המצרים, ויעשו חניה ליד שפת הים מצד אחד וליד העבודה זרה הגדולה "בעל צפון", ולמה אמר כך הקב"ה? כדי שהמצרים יחשבו שהיהודים טועים בדרך וירדפו אחריהם, והראיה הכי גדולה שהעבודה זרה לא מרשה ליהודים לצאת ממצרים, אבל אז הביא הקב"ה הרבה יהלומים על שפת הים סוף, וכמו שאומר רבי יונתן בן עוזיאל: "כאשר חנו [שהו] על הים, אוספים מרגליות ואבנים טובות שהוליד פישון מגינתו של עדן לתוך גיחון, וגיחון לקחם לים של סוף, וים של סוף הטיל אותם על שפתו".

ופתאום הגיעו לשם המצרים, אתן יודעות כמה מצרים? אומר המדרש: "כנגד כל ישראל הוציא פרעה חיילות שלש מאות על כל אחד ואחד!!! 600 מיליון חיילים!!! ופרעה היה הראשון! ועם ישראל רואים את כל זה ופוחדים! ופתאום מהצד של המדבר גם באים המון חיות! יותר מזה, היהודים גם ראו את השר של מצרים רודף אחריהם בשמים, וכמו שאומרים חז"ל: "כיון שיצא פרעה והמצריים לרדוף אחריהם, תלו [ישראל] עיניהם לשמים, וראו שרן של מצרים פורח באויר, כיון שראו אותו נתייראו הרבה", והיהודים התחילו לפחד נורא, והתחילו לצעוק למשה מה קורה כאן? "כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות, הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר, תלו עיניהם לאביהם שבשמים, וצעקו להקב"ה, שנאמר ויצעקו בני ישראל אל ה', ולמה עשה הקב"ה להם כך, אלא שהיה הקב"ה מתאווה לתפלתן", ואז הקב"ה אמר למשה: ה' ילחם לכם ואתם תחרישון!

השלב הראשון היה שהמצרים התחילו לזרוק חיצים ופצצות על היהודים, אבל הקב"ה נלחם בשביל היהודים! אתן זוכרות את עמוד האש? אומרים חז"ל: "ישראל באורה ומצרים באפילה, רואין את ישראל שהיו באורה ואוכלין ושותין ושמחים, והיו המצריים מזרקין בהם חצים ואבני בליסטראות, והמלאך והענן מקבלין אותם".

ואז הגיעה קריעת הים.

קריעת הים

הקב"ה אמר למשה: תרים את המטה שלך והים ייקרע לשניים, ומספרים חז"ל: "שמע משה להקב"ה והלך לקרוע הים, וכיון שהלך לקרוע את הים, לא קבל עליו [הים] להקרע, אמר לו הים, מפניך אני נקרע? אני גדול ממך, שאני נבראתי בשלישי ואת נבראת בששי, כיון ששמע משה כך, הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להקרע, מה עשה הקב"ה, נתן ימינו על ימינו של משה, מיד ראה [הים] להקב"ה וברח, שנאמר 'הים ראה וינס', מה ראה? אלא שראה להקב"ה שנתן יד ימינו על משה ולא יכול לעכב אלא ברח מיד, אמר לו משה, מפני מה אתה בורח? אמר לו הים: מפני אלוקי יעקב, מפני יראתו של הקב"ה, מיד, כיון שהרים משה ידו על הים נבקע, ויבקעו המים, מלמד שכל המים שהיו בכל המעיינות ובבורות ובכל מקום נבקעו, וכן בשעה שחזרו חזרו כל המים, וכל הנסים הללו נעשו ע"י משה".

אבל עד שנגמר הוויכוח בין משה לים, כבר נכנסו היהודים לים! וכך אומרת הגמ': "היה רבי מאיר אומר, כשעמדו ישראל על הים, היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים, קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה, והיו שרי יהודה רוגמים אותם, לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיוכן לגבורה", והגמ' מוסיפה שתוך כדי שהבטים רבו ביניהם מי יכנס תחילה, "קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה", ואז הוא כמעט נטבע בים סוף, והתחיל לצעוק: "הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש, טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו', אל תשטפני שבולת מים ואל תבלעני מצולה".

ובשנקרע הים ירדו לתוכו היהודים, ואיך הם ירדו? מסודרים יפה שורות שורות לפי סדר השבטים, וכך אומרים חז"ל: "נעשו שורות שורות, ראובן שמעון לוי ויהודה, וכן כולם... פרעה ראה אותם שורות שורות, כהנים לויים וישראלים, דגלים דגלים, התחיל צווח ואמר: אי לואו האיש שכך הוציא מתחת ידו".

ושם בתוך הים קרו עשרה ניסים, וכמו שאומרים חז"ל: "עשרה ניסים נעשה להם על הים: א) נבקע להם הים ונבקע כמין כיפה [כמו היכל עגול מפואר]. ב) נחלק ליי"ב שבילים [לכל שבט ושבט]. ג) נעשה יבשה. ד) נעשה כמין טיט [למצרים]. ה) נעשו המים פרורים [למצרים]. ו) נעשה סלעים סלעים [למצרים]. ז) נעשה גזרים. ח) נעשה ערמות ערמות [למצרים]. ט) נעשה כמו נד. י) ויצאו להם כדי מים מתוקין מתוך מלוחין. וקפאו המים ונעשו ככלי זכוכית שנאמר קפאו תהומות".

ויותר מזה אומרים חז"ל: "נטע בה כל מיני בשמים, שנאמר 'נרד וכרכום קנה וקנמון', נטע בה תפוחים שנאמר 'תחת התפוח עוררתיו'... מצא בה מים חיים שנאמר 'מעין גנים באר מים חיים', בנה בה מגדל שנאמר 'זיבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו', הושיב בתוכה שומר שנאמר 'ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך'".

ועוד אומרים חז"ל: "דרש ר' נהוראי, היתה בת ישראל עוברת בים ובנה בידה, ובוכה [התינוק מרעב], ופושטת ידה ונוטלת תפוח או רמון מתוך הים ונותנת לו, רבי שמעון אומר אפילו דבור לא היו חסרין, אלא מי שהיה מהרהר בלבו דבר והוא נעשה".

ואז ראו היהודים את הקב"ה במלוא הדרו, והם מיד הכירו את ה'! איך? כי הם הכירו אותו עוד ממצרים בזמן שהאימהות השאירו אותם באמצע השדה, וכמו שסיפרנו כבר, וכך אומרים חז"ל:

"וכיון שהיתה יולדת [האמא היהודייה במצרים], עוזבת הנער ומוסרת אותו להקב"ה, ואומרת, רבון העולם אני עשיתי את שלי ואתה עשה את שלך, אמר ר' יוחנן, מיד היה יורד הקדוש ברוך הוא בכבודו כביכול וחותך טיבורן ומרחיצן וסכך, והיה נותן ב' טנרין [אבנים] בידו, אחד מניקו שמן ואחד מניקו דבש, והיו גדלים בשדה, וכיון שהיו גדלן היו נכנסין לבתיהן אצל אבותיהן, והיו שואלין להם: מי היה זקוק לכם? והיו אומרים להם, בחור אחד נאה ומשובח היה יורד ועושה לנו כל צרכינו, וכיון שבאו ישראל לים, היו אותן התינוקות שם, והם ראו להקב"ה בים, התחילו אומרים לאבותיהם: זהו אותו שהיה עושה לנו כל אותן הדברים כשהיינו במצרים! שנאמר זה קלי ואנוהו".

ואז כשעם ישראל ראו איך המצרים מתים, כפי שנספר מיד, הם שרו מיד שירה, והנשים תופפו בתופים בראשות מרים הנביאה [וזה היה בגלל צניעות שהגברים לא ישמעו איך הן שרות], וגם הן אמרו "אשירה לה' כי גאה גאה".

מפלת מצרים

דבר ראשון התמוססו הגלגלים של המרכבות שלהם, וכמו שאומרים חז"ל: זה עמוד האש שמכח חומו נשרפו כל גלגלי מרכבות פרעה, לאחר שלא היו אופנים ברכב היה הסוס מושכו ומנהיג בכבדות, ולא עוד אלא שהיו המרכבות נהפכות ומושכות הסוסים והפרדות לים בעל כרחם של רכבים, והיו המרכבות טעונות כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות, כדי שיטלו ישראל את הביזה. כשראו המצריים שדרך העולם נהפך עליהן, אמרו לנוס, שנא' ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל, הגוי כולו אמרו לנוס, אלא שהטפשין שבהם חזרו לומר מפני דוויין וסחופין הללו אנו בורחים".

והטיפשים האלו, לא רק שלא ברחו, אלא נכנסו לתוך הים, וזה היה אחרי שאחרון היהודים יצא כבר מן הים, "כיון שעלה אחרון שבישראל מן הים ירד לתוכו אחרון של מצרים".

ואז משה הוריד את המטה, וכל המים ירדו על המצרים, והמים בלעו אותם, גם המים מהשמים וגם מי הים וגם מי התהום, וכמו שאומרים חז"ל: "תהומות יכסיומו, וכי תהומות יש שם? והלא עשוניות היא, אלא מלמד שעלה תהום התחתון ותהום העליון והיו המים נלחמים בהן בכל מיני פורעניות. ירדו במצולות כמו אבן, נעשה להן המים כאבנים, דבר אחר, כמו אבן היא נקמת בינונים [מי שהיה רשע בינוני], הרשעים שבהן נשרפין כקש [שזה הכי קשה, שהם היטלטלו כמו קש], והבינונים כאבן, והפקחין צללו כעופרת".

בכל אותו הזמן, עשה הקב"ה נס עצום, כל יהודי ראה את המצרי שהציק לו, והמצרי הקב"ה החזיק אותו בחיים, והיהודי נהנה לראות איך מי שהציק לו מפרפר בין חיים למוות.

אחרי שכל המצרים מתו [חויץ מפרעה כפי שכבר סיפרנו], הים פלט אותם החוצה ביחד עם כל הכסף והזהב שלהם, והיהודים התחילו לבוז בלי סוף כסף, עד כדי כך, שכשהקב"ה אמר ללכת מהים, היהודים לא הסכימו ללכת.. עד שמשה היה צריך למשוך אותם בכוח...